

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
1.1	<p>Om de doelstellingen te halen is het daarom essentieel dat de nieuwe maatregelenprogramma's en beheerplannen in het kader van de KRW hun blik verbreden naar het mariene milieu, en wel tot over de grenzen van de KRW-doelgebieden heen. Dat betekent bijv. dat in het kader van de KRW maatregelen worden genomen ter beperking van de zogenaamde dode zones en van andere gevolgen van de grootschalige nutriëntenemissie naar de Noord- en Oostzee.</p>	<p>Het is bekend dat het merendeel van de nutriëntenbelastingen in de kustwateren alleen kan worden verminderd door maatregelen op de binnenwateren. Altijd al, maar zeker sinds de publicatie van de eerste beheerplannen, wordt bij het beheer van de binnenwateren daarom ook gekeken naar aspecten van de mariene milieubescherming.</p> <p>De <i>Bund/Länder-Arbeitsgemeinschaft Wasser</i> (LAWA) heeft 'Empfehlungen zur Übertragung flussbürtiger, meeresökologischer Reduzierungsziele ins Binnenland' (aanbevelingen voor de vertaling van riviergerelateerde, marien-ecologische reductiedoelstellingen naar het binnenland) opgesteld, ten behoeve van de deelstaten bij de toepassing van hun beheerplanning. In de desbetreffende beheerplannen worden deze aanbevelingen opgevolgd. De door het LAWA ontwikkelde reductiedoelen worden ook meegenomen in de wijziging van de <i>Oberflächengewässerverordnung</i> (OGewV; Duitse oppervlaktewaterverordening). In de OGewV (ontwerp 2015) worden in §14 als streefwaarden voor de mariene bescherming jaargemiddelden voor totaal stikstof genoemd die in de in de Noord- en Oostzee uitmondende rivieren (op de grens limnisch/marien) niet mogen worden overschreden. Concreet wordt daarbij uitgegaan van een streefwaarde van 2,8 mg N/L voor de in de Noordzee uitmondende rivieren en van 2,6 mg N/L voor de in de Oostzee uitmondende rivieren. De maatregelen van de KRW en KRM worden gecoördineerd in de voor heel Duitsland afgestemde 'LAWA-BLANO-maatregelencatalogus'. Voor de milieudoelstellingen van de KRM met betrekking tot de aanvoer van nutriënten en verontreinigende stoffen via rivieren staat het volledige repertoire van de nationale KRW-maatregelencatalogus ter beschikking.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.2	<p>De aanvoer van nutriënten en verontreinigende stoffen naar zee via rivieren en grondwater moet in de komende vijfentwintig jaar onder de vastgestelde grenswaarden dalen.</p>	<p>Van de eis wordt kennis genomen. Er moet rekening worden gehouden met de reactietijden van de boven- en ondergrondse watersystemen. Deels worden milieukwaliteitsnormen ook aangescherpt of voor bepaalde stoffen voor het eerst ingevoerd.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.3	<p>Zich nu – in het kader van de KRW – al richten op een volgende termijnverlenging tot 2027, is in strijd met de doelstellingen van beide richtlijnen en mag daarom niet als mogelijke strategie in aanmerking komen.</p>	<p>Zowel de KRW als de KRM voorzien in de mogelijkheid van termijnverlenging voor het bereiken van de doelen in naar behoren gemotiveerde omstandigheden.</p> <p>De toepasselijke motivering is voor de desbetreffende waterlichamen vastgelegd in het beheerplan. Het vastleggen van termijnverlengingen is geen strategie die gericht is op een vertraagde uitvoering van de maatregelen, maar berust op gegronde redenen van technische, procedurele of</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
		<p>kostenspecifieke aard met betrekking tot de uitvoerbaarheid van de vereiste maatregelen. Daarnaast wordt door de termijnverlengingen echter ook recht gedaan aan de reactietijden van natuurlijke systemen, zodat een verlenging tot 2027 in veel gevallen vakinhoudelijk geboden is.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.4	<p>Met het oog op de verwijzing van de federale regering naar de overlapping van de maatregelen van de KRW met die van de KRM verlangen de betrokken organisaties dat de KRW-beheerplannen dringend worden uitgebreid met de centrale taken en vereiste maatregelen volgens de KRM, en dat de maatregelen die ook de doelen van de KRM dienen, prioritair worden uitgevoerd.</p>	<p>In de beheerplannen en maatregelenprogramma's uit hoofde van de KRW wordt ingegaan op de eisen ter bescherming van het mariene milieu. Ten behoeve van een integrale aanpak zijn resp. worden de maatregelenprogramma's nauw met elkaar verweven als het gaat om de emissie van verontreinigende stoffen via de binnenwateren. De in de maatregelenprogramma's van KRM en KRW beschreven maatregeltypen zijn opgenomen in de voor heel Duitsland afgestemde LAWA-BLANO-maatregelencatalogus. Voor nadere details wordt ook verwezen naar de 'Empfehlungen zur koordinierten Anwendung der EG-MSRL und EG-WRRL' (LAWA 2014). De coördinatie vindt plaats door een nauwe samenwerking tussen de voor de tenuitvoerlegging van de beide richtlijnen verantwoordelijke, gespecialiseerde instanties op deelstaat- en federaal niveau.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.5	<p>Voor zover deze maatregelen niet direct tot het taakgebied van de voor de KRW verantwoordelijke instanties behoren, moeten een intensieve interdisciplinaire dialoog en een uitvoeringsstrategie worden opgezet om gemeenschappelijke doelen te realiseren. De richtlijnen moeten effectief worden uitgevoerd door een interdisciplinaire aanpak en de integratie van alle betrokken actoren (bijv. waterbeheer, milieuorganisaties en landbouw).</p>	<p>De informatie-uitwisseling over de mogelijkheden van uitvoering van de KRW is een continu proces tussen bond en deelstaten. De relevante actoren zijn actief bij deze dialoog betrokken.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.6	<p>De integratie van milieu- en waterbeschermingsdoelen in subsidierichtlijnen en de implementatie van aantrekkelijke subsidiestructuren zijn onontbeerlijk om op korte termijn de doelstellingen van beide richtlijnen te bereiken.</p>	<p>De ontwikkeling en uitwerking van subsidierichtlijnen valt onder de verantwoordelijkheid van de federale overheid en de deelstaten, waarbij specifieke bestuursrechtelijke bepalingen gelden. Milieu- en waterbeschermingsdoelen zijn centrale bestanddelen van de relevante subsidierichtlijnen voor uitvoering van de KRW (bijv. in de landbouw, visserij en natuurbescherming).</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
1.7	Lacunes in wet- en regelgeving en in de tenuitvoerlegging moeten worden gesloten.	<p>Deze eis houdt geen rechtstreeks verband met het beheerplan en maatregelenprogramma. De verwijzing naar lacunes in wetgeving en uitvoering is helaas onvoldoende specifiek, zodat daarop alleen in algemene zin kan worden gereageerd. Zowel op deelstaat- als federaal niveau is het gebruikelijk om wet- en regelgeving continu te toetsen en zo nodig aan te passen. Zo wordt er momenteel gewerkt aan een aanpassing van de meststoffenverordening (<i>Düngeverordnung</i>; DüV). De deelstaten bekommeren zich in het lopende proces ook om de lacunes in regelgeving en uitvoering.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.8	Het voorzorgsbeginsel en het beginsel dat de vervuiler betaalt moeten bij de opstelling en uitvoering van de maatregelenprogramma's altijd duidelijk op de voorgrond staan. Het primaire doel moet zijn om vervuiling te voorkomen. Wie toch vervuiling veroorzaakt, moet ook betalen voor het herstellen van de goede toestand.	<p>De beginselen van voorzorg en van de vervuiler die betaalt vormen essentiële uitgangspunten bij de opstelling en uitvoering van de maatregelenprogramma's. De implementatie aan de hand van het DPSIR-concept wordt in de beheerplannen en maatregelenprogramma's gedetailleerd uiteengezet. Daarbij moet worden opgemerkt dat veel tekortkomingen en knelpunten uiteenlopende oorzaken hebben en daardoor mogelijk niet duidelijk aan één specifieke veroorzaker kunnen worden toegerekend.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.9	Daarom is het essentieel dat de maatregelen ter minimalisering van de emissie van nutriënten ambitieus en zo snel mogelijk worden uitgevoerd.	<p>In het beheerplan en maatregelenprogramma worden de maatregelen en strategieën ter vermindering van de nutriëntenemissie uiteengezet. De desbetreffende uiteenzettingen zijn herzien en uitgebreid.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.10	Het ontbreekt onverminderd aan een minimaliserende strategie met gekwantificeerde en controleerbare reductiedoelen in alle relevante sectoren.	<p>In het beheerplan en maatregelenprogramma worden de maatregelen en strategieën ter vermindering van de nutriëntenemissie uiteengezet. De desbetreffende uiteenzettingen zijn herzien en uitgebreid.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
1.11	Voor de effectieve vermindering van de nitraatbelasting van de wateren moet het uitrijden van meststoffen beter worden gereguleerd. Hiervoor is er dringend behoefte aan een herziening van de Duitse meststoffenverordening en een aanscherping van de daarin opgenomen boetebepalingen.	<p>De afstemmingsfase voor een gewijzigde meststoffenverordening (DüV) is nog niet afgerond. De effecten van een uit waterbeschermingsoogpunt aangepaste meststoffenverordening op de kwaliteit van de oppervlaktewateren in Duitsland worden beschreven in een rapport van de <i>Bund/Länder-Arbeitsgemeinschaft Wasser</i> (LAWA, 2014: 'Prognose der Auswirkungen einer nach Gewässerschutzaspekten novellierten Düngeverordnung auf die Qualität der Oberflächengewässer in Deutschland'). Daarnaast zijn er in diverse <i>Flussgebietsgemeinschaften</i> m.b.t. de gewijzigde meststoffenverordening position papers opgesteld, die op de desbetreffende homepages kunnen worden gedownload. Na inwerkingtreding van de meststoffenverordening dient door de bevoegde overheden sterker te worden toegezien op de naleving daarvan. In algemene zin moet worden opgemerkt dat de reductiedoelstellingen voor nutriënten zonder een intensievere samenwerking met de landbouwsector moeilijk te realiseren zijn.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.12	Het zou ook denkbaar zijn economische instrumenten in te zetten, zoals de invoering van een milieuheffing op overtollige nutriëntenemissies.	<p>Dit is een specifiek voorstel voor actualisering van de meststoffenverordening, dat niet kan worden behandeld in het kader van de inspraak op de beheerplannen.</p> <p>De <i>Sachverständigenrat für Umweltfragen</i> (adviesraad voor het milieu) van de Bondsregering adviseert een nationaal stikstofbeleid te ontwikkelen. In dat ontwikkelingsproces zou het voorstel om ook economische instrumenten toe te passen, kunnen worden meegenomen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.13	Het opmaken van nutriëntenbalansen per agrarisch bedrijf moet verplicht worden ingevoerd en gecontroleerd.	<p>Dit is een specifiek voorstel voor actualisering van de meststoffenverordening, dat niet kan worden behandeld in het kader van de inspraak op de beheerplannen.</p> <p>Daarnaast wordt verwezen naar de bovenstaande antwoorden op de nummers 1.11 en 1.12.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.14	Verbodsperioden voor uitrijden moeten zo worden geregeld dat uitspoeling van nutriënten in grond- en oppervlaktewater doeltreffend wordt voorkomen.	<p>Dit is een specifiek voorstel voor actualisering van de meststoffenverordening, dat niet kan worden behandeld in het kader van de inspraak op de beheerplannen.</p> <p>Daarnaast wordt verwezen naar de bovenstaande antwoorden op de nummers 1.11 en 1.12.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
1.15	Een reductie van de nutriëntenemissies vraagt ook om een herziening van de subsidie voor biomassa op grond van het <i>Erneuerbare Energien Gesetz</i> (EEG; wet op hernieuwbare energiebronnen). Regionaal leidt deze subsidie momenteel tot een explosie van de maïsteelt, tot overbemesting door het uitrijden van drijfmest en tot het uitrijden van enorme hoeveelheden digestaat op de akkers, die resulteren in toenemende nutriëntenbelastingen van de bodem en van het grond- en oppervlaktewater. In de meststoffenverordening wordt dit probleem tot dusver niet meegenomen in de nutriëntenbalans van de bedrijven.	De gewijzigde EEG is op 1 augustus 2014 in werking getreden. Er is nog geen zicht op een volgende herziening. De beschreven belastingssituatie en de belangrijkste actiepunten komen in de beheerplannen aan bod. Geen wijziging vereist.
1.16	Een bindende aanwijzing van oeverstroken aan beide kanten met een bemestings- en pesticidenverbod plus een akkerbouw- en omschakelingsverbod moet worden voorgeschreven, en op de naleving van de verbodsbepalingen moet worden toegezien. De breedte van de oeverstroken hangt af van soort en omvang van het watertype. Een minimumbreedte van 10 m voor kleinere tot middelgrote waterlopen (wateren t/m de 2e 'Ordnung' volgens Duitse waterwetgeving) en ten minste 20 m bij grotere waterlopen (1e 'Ordnung') is absoluut noodzakelijk. In de uiterwaarden van grotere rivieren mag bij voorkeur geen mest worden uitgereden.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Momenteel gelden in Duitsland in dit verband de wettelijke bepalingen van § 38 <i>Wasserhaushaltsgesetz</i> (WHG; wet op de waterhuishouding) in combinatie met de desbetreffende regelingen in de waterwetgeving op deelstaatniveau. In het kader van een herziening van deze deelstaatwetten, die in veel deelstaten op het programma staat, worden ook de voorschriften voor oeverstroken herzien en eventueel aangepast. In de beheerplannen en maatregelenprogramma's wordt meerdere malen verwezen naar deze materie en de vereiste maatregelen. Geen wijziging vereist.
1.17	Voor de opslag van mest en soortgelijke substraten moeten strikte federale regelingen gelden. Op dit punt blokkeert het <i>Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft</i> momenteel nog steeds de uitvoering van de verordening betreffende waterverontreinigende stoffen.	Van het voorstel wordt met instemming kennis genomen. De herziening van de verordening betreffende installaties voor de verwerking van waterverontreinigende stoffen (AwSV) verkeert momenteel in de afstemmingsfase. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
1.18	<p>In een aantal stroomgebieden vindt een significant deel van de nutriëntenbelasting plaats via drainagewater. Hierbij komt een aanzienlijk deel van het kwelwater na een korte bodempassage direct in het oppervlaktewater terecht. In het nutriëntenreductieconcept voor de Dahme, Spree en Havel bedraagt de emissie via drainage in meerdere deelstroomgebieden tot wel 25% van de fosforvrachten. Hier bestaat een groot reductiepotentieel, dat sterker dan tot dusver moet worden benut.</p>	<p>Er zijn al diverse modelberekeningen uitgevoerd om voor de diffuse nutriëntenemissie de balans op te maken van de emissieroute-gebruikspecifieke belastingssituatie. Berekend werden de emissieroutes grondwater, erosie, drainage etc., die telkens gedifferentieerd voor de verschillende bodemgebruiksvormen werden afgebeeld. Daardoor zijn hotspots in beeld gebracht, waar agrarisch bodemgebruik leidt tot bijzonder hoge nutriëntenemissies uit diffuse bronnen naar het oppervlaktewater. Deze modelberekeningen hebben gediend als uitgangspunt voor de selectie van 'doelgebieden' voor de maatregelenplanning en voor de advisering over de vermindering van de nutriëntenemissie naar oppervlaktewateren. Maatregelen ter vermindering van de emissie van verontreinigende stoffen via drainage etc. zijn in de regel opgenomen in de maatregelenprogramma's voor de stroomgebieden.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.19	<p>De uitvoering van de vergroeningsplannen moet voor alle bedrijven bindend zijn en concreet in het desbetreffende bedrijf plaatsvinden. Zij moet zijn afgestemd op de maatregelen die voor de implementatie van de KRM en KRW vereist zijn.</p>	<p>De vergroeningsplannen zijn geen regelgeving in strikte zin, d.w.z. het gaat hierbij niet om verplichtingen voor alle bedrijven (maar alleen voor die bedrijven die een basispremie aanvragen). Dit is ook niet op nationaal niveau uitvoerbaar, maar vereist EU-regelingen. De in de deelstaten verantwoordelijke ministeries zetten zich er in het kader van landelijke onderhandelingen voor in dat de doelstellingen van de KRW en KRM worden meegenomen in de inhoudelijke invulling van de vergroeningsmaatregelen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.20	<p>De advisering over en de controle van goede praktijken die van invloed zijn op de waterkwaliteit, zoals het gebruik van meststoffen en sproeimiddelen, gewasdiversificatie of de toepassing van erosiebeperkende technieken op hellingen, moeten over het hele gebied worden uitgebreid.</p>	<p>In de beheerplannen en maatregelenprogramma's wordt een groot aantal uiteenlopende maatregelen beschreven ter vermindering van de emissie van nutriënten en verontreinigende stoffen naar water. Daaronder vallen ook advisering en erosiebeperkende maatregelen in de desbetreffende financieringskaders.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.21	<p>Daarnaast verdienen water- en grondwatervriendelijk beheer en ecologische interacties een belangrijkere plaats in het landbouwonderwijs.</p>	<p>In de deelstaten wordt deze specifieke eis al geïmplementeerd, met inachtneming van regionale bijzonderheden. Als zodanig is zij al bestanddeel van de maatregelenprogramma's voor de verschillende stroomgebieden.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
1.22	Subsidies en subsidiecriteria moeten gericht zijn op de integratie van milieudoelstellingen. Praktijken die leiden tot milieurisico's in het bodemgebruik (bijv. uitspoeling van nutriënten), mogen niet worden gesubsidieerd.	De desbetreffende programma's en subsidierichtlijnen in de verschillende deelstaten zijn grotendeels aangepast aan de eisen van de KRW. Dit aanpassingsproces is deels nog niet afgerond. Geen wijziging vereist.
1.23	De ecologische landbouw moet sterker worden ondersteund. Het doel is uitbreiding tot ten minste 20% van het landbouwareaal in Duitsland, in overeenstemming met het duurzaamheidsbeleid van de federale regering.	In de meeste deelstaten bestaan al jarenlang programma's ter bevordering van de ecologische landbouw. Hieruit vloeien synergieën met de doelen van de KRW voort, met name als het gaat om de vermindering van diffuse emissie van nutriënten en verontreinigende stoffen. Geen wijziging vereist.
1.24	De teelt van energiegewassen die vragen om een intensieve bemesting moet worden verminderd en mag in de uiterwaarden alleen plaatsvinden onder zeer strikte voorwaarden voor de waterbescherming.	De afstemmingsfase voor een gewijzigde meststoffenverordening is nog niet afgesloten. Na inwerkingtreding van de voorschriften voor een watervriendelijke landbouw in de meststoffenverordening dient sterker te worden toegezien op de naleving daarvan. De consequente uitvoering van de meststoffenverordening wordt volgens de uiteenzettingen in de beheerplannen en maatregelenprogramma's beschouwd als een belangrijke basismaatregel om de emissie van nutriënten naar water te verminderen. Hierbij moet echter ook worden opgemerkt dat de beslissing welke gewassen worden verbouwd, in beginsel bij elk individueel bedrijf ligt en slechts in beperkte mate kan worden beïnvloed. Hiervoor bestaan ook nu al verschillende mogelijkheden, zoals de subsidiëring van alternatieve culturen en de subsidievoorwaarden in het kader van de cross-compliance-bepalingen. Voor de oevers in engere zin resulteren daarnaast ge- en verbodsbepalingen uit de regelingen voor oeverstroken in de deelstaat- en federale wetgeving. Geen wijziging vereist.
1.25	Het behoud en herstel van grondwaterafhankelijke ecosystemen is van groot belang voor de reductie van nutriënten in de rivieren en uiteindelijk ook in zee; hierop moet dus absoluut en onverminderd worden ingezet.	Deze specifieke eis sluit aan op de uiteenzettingen in de beheerplannen voor de verschillende stroomgebieden. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
1.26	De inspanningen ter vermindering van nutriëntenvrachten uit bebouwde gebieden moeten verder worden geïntensiveerd. Hiervoor staan diverse decentrale maatregelen binnen het gemeentelijk waterbeheer ter beschikking, die nog op grotere schaal moeten worden toegepast.	De optimalisering van de prestaties van waterbehandelingsinstallaties is een belangrijk element in het maatregelenpakket ter vermindering van nutriëntenemissies. De hiervoor vereiste maatregelen zijn in de verschillende maatregelenprogramma's opgenomen. Geen wijziging vereist.
1.27	Fosfor is een eindige grondstof; daarom moeten strategieën en methoden voor fosfaatrecycling, ook uit zuiveringsslib, in de toekomst sterker worden ondersteund.	Met het oog op de grote betekenis van fosfor als grondstof wordt in het in 2012 door de federale regering vastgestelde 'Deutsche Ressourceneffizienzprogramm (ProgRess)' de eis benadrukt dat deze bronstroom duurzaam moet worden beheerd. Daarom worden in samenwerking met de deelstaten momenteel ook de mogelijkheden onderzocht om fosfaat en andere nutriënten terug te winnen uit o.a. zuiveringsslib dat niet direct voor bemestingsdoeleinden op landbouwgrond wordt toegepast. Geen wijziging vereist.
1.28	Bindende naleving van de monitoringprogramma's en verdragen zoals de OSPAR Strategie voor Gevaarlijke Stoffen (OSPAR Hazardous Substance Strategy), het HELCOM-actieplan voor de Oostzee m.b.t. gevaarlijke stoffen (HELCOM Baltic Sea Action Plan for Hazardous Substances), het kwaliteitsrapport van het trilaterale monitoring- en beoordelingsprogramma (Quality Status Report des Trilateral Monitoring and Assessment Programme (TMAP)) en de milieukwaliteitsnormen voor gevaarlijke prioritair stoffen overeenkomstig KRW (phasing-out-verplichting voor prioritair gevaarlijke stoffen).	De naleving van de monitoringverplichtingen op grond van OSPAR, HELCOM of TMAP valt buiten het bestek van het beheerplan. Informatie over de maritieme monitoring is te vinden op www.meeresschutz.info/monitoringhandbuch.html . Van de opmerking wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.
1.29	Herziening van de grenswaarden voor oliehoudend afvalwater (scheepvaart, olietransport, raffinaderijen, metaalverwerkende industrie etc.) naar minder dan 5 ppm in alle wateren.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Voor het overige wordt verwezen naar het KRM-maatregelenprogramma. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
1.30	Volledig verbod op biocidehoudende antifouling-verven.	<p>Biocidehoudende antifouling zijn al sinds 2003 verboden voor schepen > 25 m. Een verdere juridische aanscherping kan momenteel niet op grond van de doelstellingen van de KRW worden gerechtvaardigd. De verspreiding en concentratie van biociden, ook in de binnenwateren, wordt permanent gemonitord en gedocumenteerd. Mocht daaruit de noodzaak voor verdere maatregelen naar voren komen, worden deze in de desbetreffende maatregelenprogramma's opgenomen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.31	Ontwikkeling van analysemethoden op basis van effecten van verontreinigende stoffen (onderzoek gemengde toxiciteit) — dit zou ook informatie opleveren over de transportroutes en de hoeveelheden van de stoffen voor wat betreft de emissies/lozingen in verschillende ecologische niches.	<p>In de KRW en andere Europese richtlijnen worden concrete voorwaarden gesteld waaraan bij de uitvoering van de KRW-monitoringprogramma's moet worden voldaan. Voor de monitoring van de chemische toestand van de oppervlaktewateren zijn bijv. EU-brede milieukwaliteitsnormen en methodologische vereisten vastgelegd in richtlijn 2008/105/EG en wijzigingsrichtlijn 2013/39/EU. Daarnaast worden in richtlijn 2009/90/EG tot 'vaststelling van technische specificaties voor de chemische analyse en de monitoring van de watertoestand' aanvullende minimumcriteria voor de toegepaste onderzoeksmethoden vastgelegd. Deze algemene bepalingen worden bij de uitvoering van de KRW - monitoringprogramma's in acht genomen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.32	Bevordering van een milieuvriendelijke energieomslag, aangezien alle technieken voor de winning van energie uit fossiele brandstoffen (steenkool, aardgas (met name fracking), aardolie) gepaard gaan met schadelijke emissies naar het grond- en oppervlaktewater.	<p>Beheerplannen en maatregelenprogramma's overeenkomstig KRW zijn niet bedoeld om het energiebeleid of de beëindiging van de elektriciteitsproductie uit bruinkool te sturen. Het klimaatbeleid in Duitsland is gericht op een duidelijke vermindering van de emissies van schadelijke stoffen. Dat moet vooral worden bereikt door een grootschaligere toepassing van hernieuwbare energieën en een hogere energie-efficiëntie. Het gebruik van bruinkool als overbruggings-technologie ter waarborging van de energievoorziening is een besluit binnen het energiebeleid van de deelstaten. Het (zwaarwegende) publieke belang van de winning van de bruinkool, dat zowel blijkt uit het <i>Bundesberggesetz</i> en het <i>Energiewirtschaftsgesetz</i> als uit de planologische besluiten op deelstaatsniveau (zoals de zogenaamde <i>Braunkohlepläne</i>) en politieke principebesluiten, evenals de inachtneming daarvan in het kader van vrijstellingsbesluiten, wordt door de rechtspraak bevestigd (VG Cottbus, uitspraak van 23-10-2012, zaak nr. 4 K 321/10). Daarnaast moet worden opgemerkt dat ook de energiewinning uit hernieuwbare bronnen, bijv. door biogasproductie of waterkrachtgebruik, het water en de waterkwaliteit negatief kan beïnvloeden. Mogelijke negatieve effecten op</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
		<p>water die kunnen resulteren uit de toenemende ontwikkeling van hernieuwbare energie, dienen in de desbetreffende vergunningsprocedures te worden beoordeeld, en in het uiteindelijke besluit dienen de verschillende aspecten te worden afgewogen met het oog op o.a. klimaat-, natuur- en waterbescherming.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.33	Invoering van een quartaire zuivering in waterzuiveringsinstallaties van categorie V, zoals aanbevolen door het <i>Umweltbundesamt</i> .	<p>De optimalisering van de capaciteit van waterbehandelingsinstallaties is een belangrijk element in de reductie van nutriëntenemissies. Hiertoe strekkende maatregelen zijn opgenomen in de maatregelenprogramma's. De introductie van een vierde zuiveringsniveau voor specifieke zuiveringsinstallaties is op dit moment onderwerp van een intensieve discussie op federaal niveau, in de deelstaten, in vakkringen en ook in de stroomgebieden.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.34	Dit zou ook een extra reden zijn om het uitrijden van zuiverings-slib op landbouwgrond (momenteel nog ca. 30%) te beëindigen.	<p>Zie het antwoord hierboven bij nr. 1.33</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.35	Vermindering van de emissie van verontreinigende stoffen via hemelwater vanuit bebouwde gebieden door een verbeterde regenwaterbehandeling (bijv. door de toepassing van lamellenafscidders in regenbekkens). Bij de behandeling van verontreinigd regenwater verdienen een natuurlijke waterretentie en de vermindering van verharde oppervlakken waar mogelijk de voorkeur boven technische oplossingen.	<p>Een optimalisering van het regenwaterbeheer is ook weer een bouwsteen ter vermindering van de emissie van verontreinigende stoffen en nutriënten naar water. Voor zover hiervoor op regionaal niveau maatregelen vereist zijn, zijn deze opgenomen in het desbetreffende maatregelenprogramma voor een bepaald stroomgebied.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.36	Voor de realisering van milieudoelstelling 3 moeten de maatregelen in de KRM en KRW worden gecoördineerd.	<p>In de beheerplannen en maatregelenprogramma's op grond van de KRW wordt ingegaan op de eisen ter bescherming van het mariene milieu.</p> <p>Ten behoeve van een integrale aanpak zijn resp. worden de maatregelenprogramma's nauw met elkaar verweven als het gaat om de emissie van verontreinigende stoffen via de binnenwateren.</p> <p>De in de maatregelenprogramma's van KRM en KRW genoemde maatregeltypen zijn opgenomen in de voor heel Duitsland afgestemde LAWA-BLANO-maatregelencatalogus. Voor nadere details wordt</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
		<p>ook verwezen naar de 'Empfehlungen zur koordinierten Anwendung der EG-MSRL und EG-WRRL' (LAWA 2014).</p> <p>De coördinatie vindt plaats door een nauwe samenwerking tussen de voor de tenuitvoerlegging van de beide richtlijnen verantwoordelijke, gespecialiseerde instanties op deelstaat- en federaal niveau.</p> <p>Voor het overige wordt verwezen naar het KRM-maatregelenprogramma, in het bijzonder maatregel UZ 3-02.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.37	Watertype-specifieke hydromorfologische structuren ter bescherming van anadrome en katadrome vis- en priksoorten moeten verder worden ontwikkeld (bijv. grindbanken, dood hout, ondiepwaterzones, revitalisering oeverzones en uiterwaarden).	<p>De ontwikkeling van watertype-specifieke hydromorfologische structuren behoort tot de belangrijke waterbeheerkwesties in de stroomgebieden van Duitsland. Desbetreffende maatregelen zijn opgenomen in de maatregelenprogramma's.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.38	De passeerbaarheid tussen limnische en mariene habitats, evenals binnen de limnische watersystemen (zowel de laterale als de longitudinale connectiviteit) is essentieel voor de reproductie van katadrome en anadrome soorten en moet worden gerealiseerd. In dit licht moet de subsidiëring van kleine waterkrachtcentrales worden beëindigd.	<p>De verbetering van de hydromorfologie en passeerbaarheid is een belangrijke waterbeheerkwestie in de Duitse stroomgebieden.</p> <p>De desbetreffende specifieke doelstellingen en uitvoeringsstrategieën worden uiteengezet in de beheerplannen, maatregelenprogramma's en achtergronddocumenten. De maatregelenprogramma's omvatten een groot aantal uiteenlopende maatregelen die ter verbetering van de hydromorfologie en de passeerbaarheid gepland zijn.</p> <p>Nieuwe waterkrachtcentrales kunnen op grond van de bepalingen in het WHG alleen worden toegestaan wanneer door adequate maatregelen wordt gewaarborgd dat de vistrek niet geblokkeerd wordt en dat bij de stroomafwaartse vistrek significante negatieve effecten op de visstand worden voorkomen. Bij kleine waterkrachtcentrales (<1 MW) staat de energetische opbrengst vaak niet in een redelijke verhouding tot de kosten die nodig zijn om aan de genoemde voorwaarden te voldoen, zodat de bouw van een dergelijke waterkrachtcentrale in de regel geen haalbare optie is.</p> <p>Tegelijkertijd is het nodig de situatie steeds van geval tot geval te beoordelen. Uitbreidingen van bestaande centrales kunnen ook met het oog op de KRW-doelstellingen zeker zinvol zijn wanneer daarbij de passeerbaarheid van de watergang wordt verbeterd.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
1.39	Het percentage beschadigde vissen zou in een eerste stap aanzienlijk kunnen worden verminderd door waterkrachtcentrales tijdens de hoofdtrekperiode 's nachts uit te schakelen.	<p>Bij de verlening van de waterrechtelijke vergunningen voor waterkrachtcentrales moet rekening worden gehouden met de juridische randvoorwaarden. Daaronder vallen ook eventuele bepalingen met betrekking tot nachtuitschakelingen, voor zover die nodig zijn ter bescherming van vissen. Bij reeds vergunde waterkrachtcentrales waarbij geen nachtuitschakeling is voorgeschreven, kunnen na een individuele beoordeling eventueel dienovereenkomstige maatregelen worden opgestart op grond van § 35 lid 2 WHG.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.40	Het is zaak de locaties en centrales in kwestie op middellange termijn kritisch te onderzoeken en in aantal te verminderen (ontmanteling). De passeerbaarheid moet over de hele linie worden gewaarborgd, zowel stroomop- als stroomafwaarts.	<p>Bij de verlening van de waterrechtelijke vergunningen voor waterkrachtcentrales moet rekening worden gehouden met de juridische randvoorwaarden. De doelstellingen van de KRW worden in de rechtshandhaving en planologische uitvoering in acht genomen en ook in de besluitvormingsprocessen meegenomen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
1.41	Bij de beoordeling van bouwactiviteiten in watergangen moet ook worden gekeken naar de effecten daarvan op sedimenthuishouding en -transport in resp. naar de kustwateren.	<p>Het thema 'sedimenthuishouding en –transport' wordt in de verschillende beheerplannen behandeld, met inachtneming van de specifieke kenmerken en eisen in het desbetreffende stroomgebied. De mogelijke effecten van specifieke bouwactiviteiten worden beoordeeld in het kader van de vergunningsprocedures.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.1	Bij de uitwerking en uitvoering van de maatregelenprogramma's moeten altijd het voorzorgsbeginsel en het beginsel dat de vervuiler betaalt gelden. Het primaire doel moet zijn om vervuiling te voorkomen en de grondstof water op duurzame wijze te gebruiken. Wie toch vervuult of gebruik maakt van waterfuncties op een manier die schade veroorzaakt, moet betalen voor het herstellen van de goede toestand of het vergoeden van de schade.	<p>De beginselen van voorzorg en van de vervuiler die betaalt vormen essentiële uitgangspunten bij de opstelling en uitvoering van de maatregelenprogramma's. De implementatie aan de hand van het DPSIR-concept wordt in het beheerplan en maatregelenprogramma gedetailleerd uiteengezet. Daarbij moet worden opgemerkt dat veel tekortkomingen en knelpunten meerdere uiteenlopende oorzaken hebben en daardoor mogelijk niet duidelijk aan één specifieke veroorzaker kunnen worden toegerekend.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
2.2	<p>Termijnverlenging is geen uitzondering geworden, zoals oorspronkelijk de bedoeling was, maar de regel. Voor de tweede beheerperiode is deze gang van zaken niet acceptabel, en moet ervoor worden gezorgd dat de vereiste maatregelen daadwerkelijk worden benoemd en uitgevoerd, zodat de beheerdoelen in elk geval in de komende periode worden gerealiseerd.</p>	<p>Zowel de KRW als de KRM voorzien in de mogelijkheid van termijnverlenging voor het bereiken van de doelen in naar behoren gemotiveerde omstandigheden. De toepasselijke motivering is voor de desbetreffende waterlichamen vastgelegd in het beheerplan. De toepassing van termijnverlengingen is geen strategie die gericht is op een vertraagde uitvoering van de maatregelen, maar berust op gegronde redenen van technische, procedurele of kostenspecifieke aard betreffende de uitvoerbaarheid van de vereiste maatregelen. Daarnaast wordt door de termijnverlengingen echter ook recht gedaan aan de reactietijden van natuurlijke systemen, zodat een verlenging tot 2027 in veel gevallen vaktechnisch gezien geboden is.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.3	<p>Kernprobleem van de KRW-uitvoering is het feit dat er simpelweg te weinig maatregelen worden uitgevoerd. Zo stelt ook de EU-Commissie vast in haar mededeling aan het Europees Parlement en de Raad van 9 maart 2015 (COM (2015) 120 final): “De aanpak van veel lidstaten – ‘de goede kant opgaan’ door grotendeels gewoon door te gaan op de oude voet – is duidelijk niet voldoende om de milieudoelstellingen voor de meeste waterlichamen te bereiken”.</p> <p>Potentiële uitvoerders van maatregelen, bijv. gemeenten of onderhoudsorganisaties, moeten daarom door wetgevende maatregelen verplicht en in staat worden gesteld tot een sterkere bijdrage aan de uitvoering van KRW-maatregelen (financiering van eigen bijdragen en personeel).</p>	<p>Van de opmerking wordt kennis genomen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.4	<p>Daarnaast is het dringend noodzakelijk dat de lagere water-, bodem- en landschapsbeheerders politiek en organisatorisch onafhankelijk kunnen opereren, om louter op basis van vakinhoudelijke criteria te kunnen werken.</p>	<p>Van de opmerking wordt kennis genomen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
2.5	De problematiek van het opbrengen van eigen bijdragen moet worden aangepakt, zoals dat bijvoorbeeld gebeurt door het 100%-financieringsmodel van KRW-maatregelen in Habitatrictlijngebieden in de deelstaat Hessen.	De ontwikkeling en uitwerking van subsidierichtlijnen valt onder de verantwoordelijkheid van de federale overheid en de deelstaten, waarbij specifieke bestuursrechtelijke bepalingen gelden. Milieu- en waterbeschermingsdoelen zijn centrale bestanddelen van de relevante subsidierichtlijnen voor uitvoering van de KRW (bijv. in de landbouw, visserij en natuurbescherming). Geen wijziging vereist.
2.6	Wij stellen voor om nog vóór de definitieve goedkeuring van de beheerplannen deelstaatoverschrijdend informatie uit te wisselen over veelbelovende methoden, om in de volgende beheerperiode 'best practises' ingang te doen vinden.	De informatie-uitwisseling over de mogelijkheden van uitvoering van de KRW is een continu proces tussen bond en deelstaten. Onderling overleg voor een gecoördineerde uitvoering van de KRW in de stroomgebiedsdistricten vindt zowel plaats op het niveau van het LAWA als in de overlegkaders van de stroomgebieden. Geen wijziging vereist.
2.7	De federale regering moet zich er hard voor maken dat de vanuit ELFPO gefinancierde steunprogramma's van de deelstaten zo snel mogelijk door de EU-organen worden beoordeeld en goedgekeurd. Momenteel treedt er vanwege het ontbreken van subsidierichtlijnen een substantiële vertraging op bij de indiening van aanvragen voor uitvoeringsrijpe projecten (verwijzing naar een concreet voorbeeld).	De toekenning van subsidie uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling is aan strenge criteria gebonden. Zowel de bond als de deelstaten zetten zich er intensief voor in de toekenningsprocedure te versnellen. Geen wijziging vereist.
2.8	De subsidierichtlijnen moeten zo worden aangepast dat ook derden (bijv. natuurbeschermingsorganisaties, stichtingen) actief kunnen worden als uitvoerders van maatregelen.	De ontwikkeling en uitwerking van subsidierichtlijnen valt onder de verantwoordelijkheid van de federale overheid en de deelstaten, waarbij specifieke bestuursrechtelijke bepalingen gelden. Subsidies uit steunprogramma's van de EU kunnen uitsluitend worden aangevraagd door publiekrechtelijke rechtspersonen. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
2.9	<p>Dringend noodzakelijk is ook een professioneel integraal management. Voorwaarde hiervoor zijn programma's voor de systematische aankoop van oeverpercelen en voor de aanwijzing van niet voor agrarische doeleinden gebruikte, te ontwikkelen oeverzones (zie punt 2.10 hieronder). Hieruit resulteren ook synergie-effecten met de proactieve bescherming van de bever als 'motor' voor de waterontwikkeling in eigen dynamiek (z. punt 10) en ruimte voor de vervulling van de verplichtingen uit hoofde van het biodiversiteitsbeleid, de Vogel- en Habitatrichtlijn en de preventieve hoogwaterbescherming.</p>	<p>De ontwikkeling en uitwerking van juridische randvoorwaarden voor de uitvoering van maatregelen valt onder de verantwoordelijkheid van de federale overheid en de deelstaten, waarbij specifieke bestuursrechtelijke bepalingen gelden. Aan deze eis wordt door de deelstaten en de bond in het uitvoeringsproces van de KRW al tegemoet gekomen, met inachtneming van regionale omstandigheden.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.10	<p>Uit de zeer geringe hoeveelheid aangekochte grond blijkt dat de grondaankoop dé belangrijkste belemmering voor een tijdige uitvoering van de EU-KRW vormt. Hierbij moeten de deelstaten in actie komen en in alle watersystemen systematisch gebruik maken van de instrumenten voor herverkaveling (vrijwillige landruil §103a FlurbG, versnelde samenvoeging §91 FlurbG, vereenvoudigde herverkavelingsprocedures §86), om langs de watergangen 10-30 m brede, beheerde ontwikkelingsstroken aan te wijzen. Met het oog op de beschikbaarheid van grond dient ook dringend het voorkeepsrecht op landbouwgrond te worden afgeschaft.</p>	<p>De instrumenten voor herverkaveling worden in het uitvoeringsproces van de KRW al door de deelstaten toegepast, met inachtneming van regionale omstandigheden.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.11	<p>Verder moeten de deelstaten hun instanties voor bodembeheer belasten met een centrale taak ter ondersteuning van de KRW-uitvoering: hiervoor moet personeel worden aangesteld dat doelgericht de taak heeft om in het landbeheer ontwikkelingsstroken zonder gebruiksfuncties aan te wijzen. Daarbij moeten alle mogelijkheden worden benut om uiterwaardenpercelen die eigendom zijn van de deelstaten, voor dit doel te gebruiken of als ruilpercelen in te zetten (verwijzing naar: ter illustratie wordt verwezen naar het <i>Hochwasserschutz-</i></p>	<p>De ontwikkeling en uitwerking van juridische randvoorwaarden voor de uitvoering van maatregelen valt onder de verantwoordelijkheid van de federale overheid en de deelstaten, waarbij specifieke bestuursrechtelijke bepalingen gelden. Aan deze eis wordt door de deelstaten en de Bond in het uitvoeringsproces van de KRW al tegemoet gekomen, met inachtneming van regionale omstandigheden. Het voorstel tot ontwikkeling en uitwerking van juridische randvoorwaarden kan niet worden behandeld in het kader van de inspraak op de beheerplannen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	<p><i>Aktionsprogramm 2020</i> van de deelstaat Beieren, waarbij halverwege de uitvoering van het programma al 764 km aan riviertrajecten en 1883 ha aan oeverpercelen in natuurlijke staat zijn teruggebracht).</p>	
2.12	<p>Om de milieudoelstellingen van de KRW te bereiken moet niet alleen een KRW-conforme beheerplanning worden gewaarborgd, maar ook een KRW-conforme handhaving van het verslechtingsverbod en ‘verbeteringsgebod’ in de bestuurlijke praktijk. In het vijftiende jaar na inwerkingtreding van de KRW moeten eindelijk voorschriften voor de bestuurlijke praktijk worden geconcretiseerd en geïmplementeerd waarmee de verslechtering van de watertoestand effectief wordt voorkomen. In aansluiting op de uitspraak van het EuHvJ dienen zowel het LAWA als de bevoegde instanties van de deelstaten de wet- en regelgeving naar de bestuurlijke praktijk te vertalen en de benodigde informatie door te geven aan alle overheden waarvan de activiteiten raken aan de KRW.</p>	<p>Het is juist dat de in de zienswijze beschreven rechtsonzekerheden bestaan, ook na het EuHvJ-arrest van 1 juli 2015 over het verbod van achteruitgang (C-461/13). Welke juridische consequenties precies uit deze uitspraak van het HvJ moeten worden getrokken, hangt allereerst af van de invulling daarvan (toepassing op de desbetreffende bepalingen van het WHG) door het BVerwG in de aanhangige procedures voor de verruiming van de Weser en de Elbe en voor de energiecentrale Moorborg. Voor het overige heeft het HvJ-arrest (evenals de genoemde procedures voor het BVerwG) uitsluitend betrekking op de achteruitgang van de ecologische toestand van een oppervlaktewaterlichaam. De vraag of, en zo ja welke gevolgen daaruit voortvloeien voor de beoordeling van een achteruitgang van waterlichamen overeenkomstig § 47 lid 3 WHG, vereist een grondige analyse. Deze wordt op LAWA-niveau uitgevoerd.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.13	<p>Van essentieel belang is de ontwikkeling van een strategie ter vermindering van nutriënten, zoals deze ook wordt voorgesteld in het advies van de <i>Sachverständigenrat für Umweltfragen</i> (adviesraad voor het milieu) inzake stikstof (verwijzing naar: ‘SRU (2015): Stickstoff. Lösungsstrategien für ein drängendes Umweltproblem. Sondergutachten. Berlin.’). Er is dringend behoefte aan een consequente uitvoering van de nitraatrichtlijn en een bredere toepassing van waterhuishoudkundige instrumenten, zoals de aanwijzing van waterbeschermingsgebieden en oeverzones, of de invoering resp. implementatie van de waterrechtelijke vergunningsplicht voor bemestingsactiviteiten.</p>	<p>Dit is een specifiek voorstel ter actualisering van de meststoffenverordening, dat in het kader van de inspraak op de beheerplannen niet kan worden behandeld. De onderlinge afstemming met het oog op een gewijzigde meststoffenverordening (DüV) is nog niet afgerond. De effecten van een uit waterbeschermingsoogpunt aangepaste meststoffenverordening op de kwaliteit van de oppervlaktewateren in Duitsland worden beschreven in een rapport van de <i>Bund/Länder-Arbeitsgemeinschaft Wasser</i> (LAWA, 2014: ‘Prognose der Auswirkungen einer nach Gewässerschutzaspekten novellierten Düngeverordnung auf die Qualität der Oberflächengewässer in Deutschland’). Daarnaast zijn er in diverse <i>Flussgebietsgemeinschaften</i> m.b.t. de gewijzigde meststoffenverordening position papers opgesteld, die op de desbetreffende homepages kunnen worden gedownload.</p> <p>Na inwerkingtreding van de meststoffenverordening dient door de bevoegde overheden sterker op de naleving daarvan te worden toegezien. In algemene zin moet worden opgemerkt dat de</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
		reductiedoelstellingen voor nutriënten zonder een intensievere samenwerking met de landbouwsector moeilijk te realiseren zijn. Geen wijziging vereist.
2.14	De inspreker sluit zich aan bij het standpunt van de SRU dat de sterke focus op vrijwillige maatregelen voor stikstofreductie in de landbouw geen recht meer doet aan het beginsel dat de vervuiler betaalt (verwijzing naar: zie Salomon & Kuhn: 'Stickstoffeinträge aus der Landwirtschaft – ein überwindbares Hindernis bei der Umsetzung der WRRL?' In: 'Wasser und Abfall 6/2015'.). Het is daarom zaak de lacunes in regelgeving en controle aan te pakken om tot een water- en grondwatervriendelijke bemesting te komen. Hiervoor dient de meststoffenverordening dringend te worden herzien en dienen de daarin opgenomen boetebepalingen te worden aangescherpt.	Dit is een specifiek voorstel ter actualisering van de meststoffenverordening, dat in het kader van de inspraak op de beheerplannen niet kan worden behandeld. De onderlinge afstemming met het oog op een gewijzigde meststoffenverordening (DüV) is nog niet afgerond. De effecten van een uit waterbeschermingsoogpunt aangepaste meststoffenverordening op de kwaliteit van de oppervlaktewateren in Duitsland worden beschreven in een rapport van de <i>Bund/Länder-Arbeitsgemeinschaft Wasser</i> (LAWA, 2014: 'Prognose der Auswirkungen einer nach Gewässerschutzaspekten novellierten Düngeverordnung auf die Qualität der Oberflächengewässer in DE'). Daarnaast zijn er in diverse <i>Flussgebietsgemeinschaften</i> m.b.t. de gewijzigde meststoffen-verordening position papers opgesteld, die op de desbetreffende homepages kunnen worden gedownload. Na inwerkingtreding van de meststoffenverordening dient door de bevoegde overheden sterker op de naleving daarvan te worden toegezien. In algemene zin moet worden opgemerkt dat de reductiedoelstellingen voor nutriënten zonder een intensievere samenwerking met de landbouwsector moeilijk te realiseren zijn. Geen wijziging vereist.
2.15	Het is ook denkbaar economische instrumenten in te zetten, zoals de invoering van een milieuheffing op overtollige nutriëntenemissies.	Dit is een specifiek voorstel voor actualisering van de meststoffenverordening, dat niet kan worden behandeld in het kader van de inspraak op de beheerplannen. De <i>Sachverständigenrat für Umweltfragen</i> (adviesraad voor het milieu) van de Bondsregering adviseert een nationaal stikstofbeleid te ontwikkelen. In dat ontwikkelingsproces zou het voorstel om ook economische instrumenten toe te passen, kunnen worden meegenomen. Geen wijziging vereist.
2.16	Het opmaken van nutriëntenbalansen per agrarisch bedrijf moet verplicht worden ingevoerd en gecontroleerd.	Dit is een specifiek voorstel voor actualisering van de meststoffenverordening, dat niet kan worden behandeld in het kader van de inspraak op de beheerplannen. Daarnaast wordt verwezen naar de bovenstaande antwoorden op de nummers 1.11 en 1.12. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
2.17	Verbodsperioden voor uitrijden moeten zo worden geregeld dat uitspoeling van nutriënten in grond- en oppervlaktewater doeltreffend wordt voorkomen.	Dit is een specifiek voorstel voor actualisering van de meststoffenverordening, dat niet kan worden behandeld in het kader van de inspraak op de beheerplannen. Daarnaast wordt verwezen naar de bovenstaande antwoorden op de nummers 1.11 en 1.12. Geen wijziging vereist.
2.18	Tegelijkertijd moeten bond en deelstaten landbouwers stimulansen bieden om over te stappen op milieuvriendelijkere methoden zoals de ecologische landbouw (verwijzing naar: het doel moet uitbreiding tot ten minste 20% van het landbouwareaal in Duitsland zijn, overeenkomstig de duurzaamheidsstrategie van de federale regering).	In de meeste deelstaten bestaan al jarenlang programma's ter bevordering van de ecologische landbouw. Hieruit vloeien synergieën met de doelen van de KRW voort, met name als het gaat om de vermindering van diffuse emissie van nutriënten en verontreinigende stoffen. Geen wijziging vereist.
2.19	Naar het voorbeeld van Neddersachsen zouden voor heel Duitsland een centraal meststoffenkadaster en verschillende meldingsverordeningen (meststoffen-transportdatabase in combinatie met een meststoffenverspreidingsverordening) moeten worden ingevoerd. Door deze gegevens te koppelen met de nutriëntenbalansen voor de individuele bedrijven kan een effectieve controle door de meststoffenverordening worden gewaarborgd. Controles dienen vooral te worden uitgevoerd op plaatsen waar sprake is van milieuproblemen door nutriëntenoverschotten.	Van het voorstel wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
2.20	<p>Een reductie van de nutriëntenemissies vraagt ook om een herziening van de subsidie voor biomassa op grond van het <i>Erneuerbare Energien Gesetz</i> (EEG; wet op hernieuwbare energiebronnen). Regionaal leidt de huidige subsidiepraktijk momenteel tot een zeer sterke toename van de maïsteelt en als gevolg daarvan tot overbemesting door het uitrijden van drijfmest en tot het uitrijden van enorme hoeveelheden digestaat op de akkers, die resulteren in toenemende nutriëntenbelastingen van de bodem en van het grond- en oppervlaktewater. In de meststoffenverordening wordt dit probleem tot dusver niet meegenomen in de nutriëntenbalans van de bedrijven.</p>	<p>De gewijzigde EEG is op 1 augustus 2014 in werking getreden. Er is nog geen zicht op een volgende herziening. De beschreven belastingssituatie en de belangrijkste actiepunten komen in de beheerplannen aan bod.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.21	<p>De emissie van meststoffen en sproeimiddelen door oppervlakkige afspoeling en verwaaiing belast het water in alarmerende mate en levert geen voordeel op voor de agrarische bedrijven. Daarom moeten de afstandsbepalingen voor de toepassing van meststoffen en sproeimiddelen in de meststoffenverordening worden aangepast en moeten verplichte oeverstroken met een bemestings- en pesticidenverbod plus een akkerbouw- en omschakelingsverbod worden aangewezen. De naleving van de voorschriften moet worden gecontroleerd. De breedte van de oeverstroken hangt af van soort en omvang van het watertype. Een minimumbreedte van 10 m voor kleinere tot middelgrote waterlopen (wateren t/m de 2e 'Ordnung' volgens Duits waterwetgeving) en van ten minste 20 m bij grotere waterlopen (1e 'Ordnung') is absoluut noodzakelijk. Daarnaast moet bij de afstandsbepalingen rekening worden gehouden met de hellingsgraad resp. de erosiegevoeligheid van de grond. In de uiterwaarden van grotere rivieren mag bij voorkeur geen mest worden uitgereden.</p>	<p>Van de opmerking wordt kennis genomen. Momenteel gelden in Duitsland in dit verband de wettelijke bepalingen van § 38 <i>Wasserhaushaltsgesetz</i> (WHG; wet op de waterhuishouding) in combinatie met de desbetreffende regelingen in de waterwetgeving op deelstaatniveau. In het kader van een herziening van deze deelstaatwetten, die in veel deelstaten op het programma staat, worden ook de voorschriften voor oeverstroken herzien en eventueel aangepast. In de beheerplannen en maatregelenprogramma's wordt meerdere malen verwezen naar deze materie en de vereiste maatregelen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
2.22	<p>Voor de opslag van mest en soortgelijke substraten moeten strikte federale regelingen gelden. Op dit punt blokkeert het <i>Bundesministerium für Ernährung und Landwirtschaft</i> momenteel nog steeds de uitvoering van de verordening betreffende waterverontreinigende stoffen.</p>	<p>Van het voorstel wordt met instemming kennis genomen. De herziening van de verordening betreffende installaties voor de verwerking van waterverontreinigende stoffen (AwSV) verkeert momenteel in de afstemmingsfase.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.23	<p>In veel stroomgebieden vindt een significant deel van de nutriëntenbelasting plaats via drainagewater. Hierbij komt een aanzienlijk deel van het kwelwater na een korte bodempassage direct in het oppervlaktewater terecht. Volgens het nutriënten-reductieconcept voor de Dahme, Spree en Havel bedraagt de emissie via drainage in meerdere deelstroomgebieden bijvoorbeeld tot wel 25% van de fosforvrachten. Verwijzing naar: http://www.lugv.brandenburg.de/cms/media.php/lbm1.a.3310.de/naehstoff_phase2.pdf). Hier bestaat een groot reductiepotentieel, dat sterker dan tot dusver moet worden benut.</p>	<p>Er zijn al diverse modelberekeningen uitgevoerd om voor de diffuse nutriëntenemissie de balans op te maken van de emissieroute-gebruikspecifieke belastingssituatie. Berekend werden de emissieroutes grondwater, erosie, drainage etc., die telkens gedifferentieerd voor de verschillende bodemgebruiksvormen werden afgebeeld. Daardoor werden hotspots in beeld gebracht, waar agrarisch bodemgebruik leidt tot bijzonder hoge nutriëntenemissies uit diffuse bronnen naar het oppervlaktewater. Deze modelberekeningen hebben gediend als uitgangspunt voor de selectie van 'doelgebieden' voor de maatregelenplanning en voor de advisering over de vermindering van de nutriëntenemissie naar oppervlaktewateren.</p> <p>Maatregelen ter vermindering van de emissie van verontreinigende stoffen via drainage etc. zijn in de regel opgenomen in de maatregelenprogramma's voor de stroomgebieden.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.24	<p>De advisering over en de controle van goede praktijken die van invloed zijn op oppervlaktewateren en grondwater (zoals het gebruik van meststoffen en sproeimiddelen, gewasdiversificatie of de toepassing van erosiebeperkende technieken op hellingen) moeten over het hele gebied worden uitgebreid. In algemene zin is het van belang dat landbouw-milieumaatregelen aantrekkelijker worden gemaakt en aan draagvlak winnen, omdat deze in de maatregelenprogramma's in de regel als centraal element worden benoemd.</p>	<p>In de beheerplannen en maatregelenprogramma's wordt een groot aantal uiteenlopende maatregelen beschreven ter vermindering van de emissie van nutriënten en verontreinigende stoffen naar water. Daaronder vallen ook advisering en erosiebeperkende maatregelen in de desbetreffende financieringskaders.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
2.25	In het landbouwonderwijs moet er meer aandacht komen voor water- en grondwatervriendelijk beheer en ecologische interacties.	In de deelstaten wordt deze specifieke eis al geïmplementeerd, met inachtneming van regionale bijzonderheden. Als zodanig is zij al bestanddeel van de maatregelenprogramma's voor de verschillende stroomgebieden. Geen wijziging vereist.
2.26	Daarom moeten maatregelen ter voorkoming van accidentele emissies – zoals bijv. een standaardvoorziening voor het opvangen van digestaat-mest-mengsels – verplicht worden ingevoerd en in de maatregelenprogramma's worden benoemd.	Deze materie is onderwerp van de lopende wetgevingsprocedure voor de verordening betreffende installaties voor de verwerking van waterverontreinigende stoffen. Geen wijziging vereist.
2.27	Subsidies en subsidiecriteria moeten in alle planningssectoren (landbouw, energie, bosbouw etc.) gericht worden op de integratie van de KRW-milieudoelstellingen. Praktijken die leiden tot milieurisico's in het bodemgebruik (bijv. uitspoeling van nutriënten), mogen niet worden gesubsidieerd.	De desbetreffende programma's en subsidierichtlijnen in de verschillende deelstaten zijn grotendeels aangepast aan de eisen van de KRW. Dit aanpassingsproces is deels nog niet afgerond. Geen wijziging vereist.
2.28	De teelt van energiegewassen die vragen om een intensieve bemesting moet worden verminderd en mag in de uiterwaarden alleen plaatsvinden onder zeer strikte voorwaarden voor de waterbescherming.	De afstemmingsfase voor een gewijzigde meststoffenverordening is nog niet afgesloten. Na inwerkingtreding van de voorschriften voor een watervriendelijke landbouw in de meststoffenverordening dient sterker te worden toegezien op de naleving daarvan. De consequente uitvoering van de meststoffenverordening wordt conform de uiteenzettingen in de beheerplannen en maatregelenprogramma's beschouwd als een belangrijke basismaatregel om de emissie van nutriënten naar water te verminderen. Hierbij moet echter ook worden opgemerkt dat de beslissing welke gewassen worden verbouwd, in beginsel bij elk individueel bedrijf ligt en slechts in beperkte mate kan worden beïnvloed. Hiervoor bestaan ook nu al verschillende mogelijkheden, zoals de subsidiëring van alternatieve culturen en de subsidievoorwaarden in het kader van de cross-compliance-bepalingen. Voor de oevers in engere zin resulteren daarnaast ge- en verbodsbepalingen uit de regelingen voor oeverstroken in de deelstaat- en federale wetgeving. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
2.29	Het behoud en herstel van grondwaterafhankelijke ecosystemen is van groot belang voor de reductie van nutriënten in de rivieren en uiteindelijk ook in zee; hierop moet dus absoluut en onverminderd worden ingezet (verwijzingen naar: https://www.bfn.de/fileadmin/MDB/documents/service/skript350.pdf , http://wrrl-info.de/docs/wrrl_sonderinfo.pdf en http://www.fgg-elbe.de/tl_files/Downloads/Veranstaltungen/FGG_Elbe/Workshop_Klink_05_2013/Trepel_Stoffrueckhalt.pdf)	Deze specifieke eis sluit aan op de uiteenzettingen in de beheerplannen voor de verschillende stroomgebieden. Geen wijziging vereist.
2.30	De inspanningen ter vermindering van nutriëntenvrachten uit bebouwde gebieden moeten verder worden geïntensiveerd. Hiervoor staan diverse decentrale maatregelen binnen het gemeentelijk waterbeheer ter beschikking, die nog op grotere schaal moeten worden toegepast (verwijzing naar: http://www.mlul.brandenburg.de/media_fast/4055/phase_3_2015.pdf).	De optimalisering van de prestaties van waterbehandelingsinstallaties is een belangrijk element in het maatregelenpakket ter vermindering van nutriëntenemissies. De hiervoor vereiste maatregelen zijn in de verschillende maatregelenprogramma's opgenomen. Geen wijziging vereist.
2.31	Fosfor is een eindige grondstof. Daarom moeten strategieën en methoden voor fosfaatrecycling, ook uit zuiveringsslib, worden ondersteund.	Met het oog op de grote betekenis van de grondstof fosfor wordt in het in 2012 door de federale regering vastgestelde 'Deutsche Ressourceneffizienzprogramm (ProgRess)' de eis benadrukt dat deze bronstroom duurzaam moet worden beheerd. Daarom worden in samenwerking met de deelstaten momenteel ook de mogelijkheden onderzocht om fosfaat en andere nutriënten terug te winnen uit o.a. zuiveringsslib dat niet direct voor bemestingsdoeleinden op landbouwgrond wordt toegepast. Geen wijziging vereist.
2.32	Er moet worden voldaan aan de phasing-out-verplichting voor prioritair gevaarlijke stoffen (verwijzing naar: https://www.umweltbundesamt.de/sites/default/files/medien/378/publikationen/organische_mikroverunreinigungen_in_gewassern_vierte_reinigungsstufe.pdf).	De uiteindelijke doelstelling van de kaderrichtlijn water is het elimineren van de prioritair gevaarlijke stoffen. Op grond van de op specifieke stoffen gerichte federale regelgeving wordt conform deze doelstelling gehandeld. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	Tot dusver ontbreekt het hiervoor aan zichtbare strategieën, een bindend tijdschema en concrete uitvoeringsstappen.	
2.33	De monitoringprogramma's en verdragen zoals de OSPAR Strategie voor gevaarlijke stoffen (OSPAR Hazardous Substance Strategy), het HELCOM Actieplan voor gevaarlijke stoffen m.b.t. de Oostzee (HELCOM Baltic Sea Action Plan for Hazardous Substances), het kwaliteitsrapport van het trilaterale monitoring- en beoordelingsprogramma (Quality Status Report des Trilateral Monitoring and Assessment Programme (TMAP)) en de milieukwaliteitsnormen voor gevaarlijke prioritare stoffen overeenkomstig KRW moeten op elkaar worden afgestemd en verplicht worden nageleefd.	De naleving van de monitoringverplichtingen op grond van OSPAR, HELCOM of TMAP valt buiten het bestek van het beheerplan. Informatie over de maritieme monitoring is te vinden op www.meeresschutz.info/monitoringhandbuch.html . Van de opmerking wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.
2.34	Biocidehoudende antifouling-verven moeten uit de handel worden genomen.	Biocidehoudende antifouling zijn al sinds 2003 verboden voor schepen > 25 m. Een verdere juridische aanscherping kan momenteel niet op grond van de doelstellingen van de KRW worden gerechtvaardigd. De verspreiding en concentratie van biociden, ook in de binnenwateren, wordt permanent gemonitord en gedocumenteerd. Mocht daaruit de noodzaak voor verdere maatregelen naar voren komen, worden deze in de desbetreffende maatregelenprogramma's opgenomen. Geen wijziging vereist.
2.35	De ontwikkeling van analysemethoden voor effecten van verontreinigende stoffen (onderzoek gemengde toxiciteit) moet verder worden ondersteund.	In de KRW en andere Europese richtlijnen worden concrete voorwaarden gesteld waaraan bij de uitvoering van de KRW-monitoringprogramma's moet worden voldaan. Voor de monitoring van de chemische toestand van de oppervlaktewateren zijn bijv. EU-brede milieukwaliteitsnormen en methodologische vereisten vastgelegd in richtlijn 2008/105/EG en wijzigingsrichtlijn 2013/39/EU. Daarnaast worden in richtlijn 2009/90/EG tot 'vaststelling van technische specificaties voor de chemische analyse en de monitoring van de watertoestand' aanvullende minimumcriteria voor de toegepaste onderzoeksmethoden vastgelegd. Deze algemene bepalingen worden bij de uitvoering van de KRW-monitoringprogramma's in acht genomen. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
2.36	<p>De grootschalige overschrijding van de kwik-milieukwaliteitsnorm in biota heeft tot gevolg dat geen waterlichaam in de Bondsrepubliek Duitsland in een goede chemische toestand verkeert.</p> <p>De belangrijkste bron is de kolenverbranding. Omdat ook alle andere technieken voor de winning van energie uit fossiele bronnen (aardgas (met name fracking), aardolie) gepaard gaan met schadelijke emissies naar het grond- en oppervlaktewater, moet er vaart worden gezet achter de ondersteuning van een milieuvriendelijke energieomslag, zoals die ook door de Bondsrepubliek wordt beoogd (verwijzing naar: http://www.bmub.bund.de/themen/klima-energie/klimaschutz/nationale-klimapolitik/klimapolitik-der-bundesregierung/#c17575).</p>	<p>Beheerplannen en maatregelenprogramma's overeenkomstig KRW zijn niet bedoeld om het energiebeleid of de beëindiging van de elektriciteitsproductie uit bruinkool te sturen.</p> <p>Het klimaatbeleid in Duitsland is gericht op een duidelijke vermindering van de emissies van schadelijke stoffen. Dat moet vooral worden bereikt door een grootschaligere toepassing van hernieuwbare energie en een hogere energie-efficiëntie.</p> <p>Het gebruik van bruinkool als overbruggingstechnologie ter waarborging van de energievoorziening is een besluit binnen het energiebeleid van de deelstaten. Het (zwaarwegende) publieke belang van de winning van de bruinkool, dat zowel blijkt uit het <i>Bundesberggesetz</i> en het <i>Energiewirtschaftsgesetz</i> als uit de planologische besluiten op deelstaatniveau (zoals de zogenaamde <i>Braunkohlepläne</i>) en politieke principebesluiten, evenals de inachtneming daarvan in het kader van vrijstellingsbesluiten, wordt door de rechtspraak bevestigd (VG Cottbus, uitspraak van 23-10-2012, zaak nr. 4 K 321/10).</p> <p>Daarnaast moet worden opgemerkt dat ook de energiewinning uit hernieuwbare bronnen, bijv. door biogasproductie of waterkrachtgebruik, het water en de waterkwaliteit negatief kan beïnvloeden. Mogelijke negatieve effecten op water die kunnen resulteren uit de toenemende ontwikkeling van hernieuwbare energie, dienen in de desbetreffende vergunningsprocedures te worden beoordeeld, en in het uiteindelijke besluit dienen de verschillende aspecten te worden afgewogen met het oog op o.a. klimaat-, natuur- en waterbescherming.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.37	<p>Er moet vaart worden gezet achter de door het Umweltbundesamt aanbevolen invoering van een quartaire zuivering voor zuiveringsinstallaties van categorie V.</p>	<p>De optimalisering van de capaciteit van waterbehandelingsinstallaties is een belangrijk element in de reductie van nutriëntenemissies. Hiertoe strekkende maatregelen zijn opgenomen in de maatregelenprogramma's.</p> <p>De introductie van een vierde zuiveringsniveau voor specifieke zuiveringsinstallaties is op dit moment onderwerp van een intensieve discussie op federaal niveau, in de deelstaten, in vakkringen en ook in de stroomgebieden.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.38	<p>Het uitrijden van zuiveringsslib op landbouwgrond (momenteel nog ca. 30%) moet worden beëindigd.</p>	<p>Zie het antwoord op nr. 2.37 hierboven</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
2.39	Vermindering van de emissie van verontreinigende stoffen via hemelwater vanuit bebouwde gebieden door een verbeterde regenwaterbehandeling (bijv. door de toepassing van lamellenafsciederders in regenbekkens).	Een optimalisering van het regenwaterbeheer is een verdere bouwsteen ter vermindering van de emissie van verontreinigende stoffen en nutriënten naar water. Voor zover hiervoor op regionaal niveau maatregelen vereist zijn, zijn deze opgenomen in het desbetreffende maatregelenprogramma voor een bepaald stroomgebied. Geen wijziging vereist.
2.40	Ontwikkeling van watertype-specifieke hydromorfologische structuren (bijv. grindbanken, dood hout, ondiepwaterzones, revitalisering van oeverzones en uiterwaarden). Hier kan door een aangepast onderhoud kosteneffectief worden bijgedragen aan waterontwikkeling. Voorwaarde hiervoor is wel dat de activiteiten van onderhoudsorganisaties met name worden afgestemd op de doelstellingen van de KRW.	De ontwikkeling van watertype-specifieke hydromorfologische structuren in de oppervlaktewateren is een van de belangrijke waterbeheerkwesties in de stroomgebieden van Duitsland. Dienovereenkomstige maatregelen zijn opgenomen in de maatregelenprogramma's. Daartoe behoort ook de optimalisering van het wateronderhoud. Geen wijziging vereist.
2.41	De passeerbaarheid (zowel de laterale als de longitudinale connectiviteit) is van cruciaal belang voor een succesvolle reproductie. In dit licht moet de subsidiëring van kleine waterkrachtcentrales worden beëindigd.	De verbetering van de hydromorfologie en passeerbaarheid is een belangrijke waterbeheerkwestie in de Duitse stroomgebieden. De desbetreffende specifieke doelstellingen en uitvoeringsstrategieën worden uiteengezet in de beheerplannen, maatregelenprogramma's en achtergronddocumenten. De maatregelenprogramma's omvatten een groot aantal uiteenlopende maatregelen die ter verbetering van de hydromorfologie en de passeerbaarheid gepland zijn. Nieuwe waterkrachtcentrales kunnen op grond van de bepalingen in het WHG alleen worden toegestaan wanneer door adequate maatregelen wordt gewaarborgd dat de vistrek niet geblokkeerd wordt en dat bij de stroomafwaartse vistrek significante negatieve effecten op de visstand worden voorkomen. Bij kleine waterkrachtcentrales (<1 MW) staat de energetische opbrengst vaak niet in een redelijke verhouding tot de kosten die nodig zijn om aan de genoemde voorwaarden te voldoen, zodat de bouw van een dergelijke waterkrachtcentrale in de regel geen haalbare optie is. Tegelijkertijd is het nodig de situatie steeds van geval tot geval te beoordelen. Uitbreidingen van bestaande centrales kunnen ook met het oog op de KRW-doelstellingen zeker zinvol zijn wanneer daarbij de passeerbaarheid van de watergang wordt verbeterd. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
2.42	Het percentage beschadigde vissen zou in een eerste stap aanzienlijk kunnen worden verminderd door waterkrachtcentrales tijdens de hoofdtrekperiode 's nachts uit te schakelen (analoog aan de inmiddels gangbare praktijk voor de bescherming van vogels en vleermuizen in de windenergiesector).	Bij de verlening van de waterrechtelijke vergunningen voor waterkrachtcentrales moet rekening worden gehouden met de juridische randvoorwaarden. Daaronder vallen ook eventuele bepalingen met betrekking tot nachtuitschakelingen, voor zover die nodig zijn ter bescherming van vissen. Bij reeds vergunde waterkrachtcentrales waarbij geen nachtuitschakeling is voorgeschreven, kunnen na een individuele beoordeling eventueel dienovereenkomstige maatregelen worden opgestart op grond van § 35 lid 2 WHG. Geen wijziging vereist.
2.43	Het is zaak de locaties en centrales in kwestie op middellange termijn kritisch te onderzoeken en in aantal te verminderen (ontmanteling). De passeerbaarheid moet over de hele lijn worden gewaarborgd, zowel stroomop- als stroomafwaarts.	Bij de verlening van de waterrechtelijke vergunningen voor waterkrachtcentrales moet rekening worden gehouden met de juridische randvoorwaarden. De doelstellingen van de KRW worden in de rechtshandhaving en planologische uitvoering in acht genomen en ook in de besluitvormingsprocessen meegenomen. Geen wijziging vereist.
2.44	Bij de beoordeling van bouwactiviteiten in watergangen moet ook standaard worden gekeken naar de effecten daarvan op sedimenthuishouding en -transport in resp. naar de kustwateren.	Het thema 'sedimenthuishouding en –transport' wordt in de verschillende beheerplannen behandeld, met inachtneming van de specifieke kenmerken en eisen in het desbetreffende stroomgebied. Een beoordeling van mogelijke effecten van specifieke bouwactiviteiten vindt plaats in het kader van de vergunningsprocedures. Geen wijziging vereist.
2.45	Afgezien van de oeverzones dienen waar mogelijk corridors voor de waterontwikkeling te worden toegepast, waarin het water de ruimte krijgt om zich vrij te ontwikkelen (zie ook punt 10).	Hierop aansluitende maatregelen voor de waterontwikkeling in eigen dynamiek (met name maatregeltypes 70 en 74 uit de LAWA-BLANO-maatregelencatalogus) zijn in de maatregelenprogramma's op grote schaal opgenomen. De uitvoerbaarheid daarvan hangt in eerste instantie af van de beschikbaarheid van grond en van het draagvlak voor de maatregelen. Geen wijziging vereist.
2.46	In het beheerplan worden de significante belastingen en antropogene effecten op de toestand van het grond- en oppervlaktewater samengevat. Deze samenvatting is niet	De beschrijving van de belastingen in de beheerplannen is bedoeld om een overzicht te geven. Het is in deze context niet mogelijk voor elke afzonderlijke geplande of uitgevoerde maatregel de effecten op de watertoestand te beschrijven of te beoordelen.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	<p>toereikend voor een gefundeerd beheer ten gunste van de KRW-doelstellingen, aangezien uitgevoerde of geplande maatregelen met een negatief effect op de watertoestand vaak niet worden beschreven en ook niet in de toestandsbeoordeling en maatregelenplanning worden meegenomen. Daarom dient de volgende informatie over uitgevoerde en geplande belastende maatregelen standaard in het beheerplan te worden verwerkt:</p> <ul style="list-style-type: none">- Beschrijving van de belastende activiteit en haar effecten,- Getroffen/geplande maatregelen ter voorkoming, beperking en/of compensatie,- Vermelding van de betrokken oppervlakte- en/of grondwaterlichamen en beschrijving van de toestand daarvan (gespecificeerd naar de afzonderlijke kwaliteitselementen), en- Informatie over de effecten van de geplande activiteit op de verschillende kwaliteitselementen en het volledige oppervlakte-/grondwaterlichaam.	<p>Bij de waterlichaam-gerelateerde analyses die in het kader van de inventarisatie en risicoanalyse worden verricht, worden activiteiten uit het verleden echter wel meegenomen, naast actuele en verwachte ontwikkelingen. Zo bezien bouwt de maatregelenplanning expliciet daarop voort. De effecten van geplande maatregelen op de watertoestand moeten met name worden getoetst bij de beoordeling van die maatregelen in het kader van de vereiste vergunningsprocedures, rekening houdend met de beheerdoelen voor de wateren in kwestie.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.47	<p>De beperking tot wateren met een stroomgebied > 10 km² heeft uitsluitend betrekking op de rapportageverplichting (zie bijlage II KRW). De deelstaten mogen er echter niet automatisch vanuit gaan dat in de bovenlopen al een 'goede toestand' bestaat. In plaats daarvan moet de toestand van de bovenlopen worden beoordeeld en moeten ook hier eventueel maatregelen ter verbetering worden geïnitieerd, want vaak bepaalt de situatie in de bovenloop of de doelstellingen van de KRW voor de rapportageplichtige waterlichamen en de waterafhankelijke beschermde gebieden haalbaar zijn.</p>	<p>Door de plannende waterbeheerders wordt ook nu al tegemoet gekomen aan de eis tot inachtneming van de bovenlopen (die in de regel toch al deel uitmaken van het rapportageplichtige waterloopstelsel) en kleine zijtakken in het waterbeheer. Zij kijken naar een bepaald stroomgebied inclusief alle zijtakken, dus ook de kleinere. Vanwege de hoge kosten en het gebrek aan middelen echter wordt in deze wateren in de regel geen toestandsbeoordeling volgens de bepalingen van de KRW verricht.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.48	<p>De in het <i>Nationales Hochwasserschutzprogramm</i> geplande dijkverleggingen moeten in het tekstgedeelte van het beheerplan en maatregelenprogramma worden beschreven. In het</p>	<p>Van het voorstel wordt kennis genomen. In principe wordt gekeken naar de synergieën tussen de richtlijn overstromingsrisico's en de kaderrichtlijn water. Bij de concrete maatregelenplanning vindt een intensief afstemmingsproces plaats, waarbij ook de natuurbescherming wordt betrokken (met</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	maatregelenprogramma moet erop worden ingegaan in welke vorm deze dijkverleggingen behalve als bescherming tegen overstromingen ook kan worden benut als een kans voor de revitalisering van de wateren en van aangrenzende grondwaterafhankelijke terrestrische ecosystemen.	name als het gaat om de rivieruiterwaarden). Voorts bevat het maatregelenprogramma ook een maatregel ter bevordering van de natuurlijke waterretentie in risicogebieden. Geen wijziging vereist.
2.49	Het aantal bevers neemt gestaag toe. De bever vormt als actieve landschapsarchitect een onontbeerlijk instrument om tegen lage kosten tot een natuurlijke inrichting en morfologie van watergangen en oevers te komen. De LAWA-maatregelencatalogus zou daarom moeten worden uitgebreid met het extra maatregeltypen 'Bescherming van beverhabitats'. Eventueel moeten ook de momenteel gedefinieerde beoordelingsgrondslagen (typespecifieke referentietoestand) worden uitgebreid met door de bever geïnitieerde hydromorfologische veranderingen, bijv. vlechtende patronen, veranderingen van rivierloop, opstuwingen etc.	De LAWA-maatregelencatalogus bevat ook een groot aantal maatregelen voor de ontwikkeling van een waterlichaam in eigen dynamiek of de habitatverbetering in of langs een waterlichaam, waaronder ook de bescherming van beverhabitats kan worden gerangschikt. Een extra maatregeltypen lijkt daarom niet nodig. Bovendien worden habitatrictlijngebieden in de uitvoering van de KRW meegenomen. Geen wijziging vereist.
2.50	Alle watergebruikssectoren dienen overeenkomstig art. 9 KRW een bijdrage te leveren aan de terugwinning van de kosten van waterdiensten, inclusief milieu- en bronkosten. Uitgangspunten zijn het beginsel van kostenterugwinning en het beginsel dat de vervuiler betaalt. Daarnaast moeten prikkels voor een efficiënt watergebruik worden gegeven. Op dit punt heeft Duitsland de EU-rechtelijke bepalingen van art. 9 lid 3 KRW nog onvoldoende geïmplementeerd, zoals blijkt uit de – louter om formele redenen niet-geslaagde – inbreukprocedure van de Commissie. Het beginsel dat de vervuiler betaalt is een rechtvaardig en transparant uitgangspunt dat ervoor zorgt dat de grondstof water in een verantwoorde en zo duurzaam mogelijke vorm wordt gebruikt. Een bepalende rol wordt hierbij gespeeld door industrie, huishoudens, scheepvaart en landbouw, maar in	Beslissingen over de invulling van waterheffingen vallen in eerste instantie onder de verantwoordelijkheid van de federale overheid (lidstaten concurrerende wetgevende bevoegdheden), met een subsidiaire verantwoordelijkheid voor de deelstaten. Conform het arrest van het EuHvJ van 11-09-2014 (zaak C-525/12) handelen de lidstaten niet in strijd met toepasselijke wetgeving wanneer ze besluiten om het beginsel van kostenterugwinning niet toe te passen op bepaalde vormen van watergebruik, mits daardoor de doelstellingen van deze richtlijn en de realisering daarvan niet in het gedrang komen. Het economische belang en de langetermijngevolgen van bepaalde vormen van watergebruik (voor zover deze al voldoende voorspelbaar zijn) worden beschreven in hoofdstuk 6 van de beheerplannen. De maatregelenprogramma's bevatten de maatregelen die voor de verschillende vormen van watergebruik noodzakelijk worden geacht. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	<p>toenemende mate ook door waterkrachtcentrales (verwijzing naar: ter illustratie kan de deelstaat Sachsen dienen, die waterkrachtcentrales een wateronttrekkingsheffing oplegt), die allemaal een evenredige bijdrage aan de kostenterugwinning moeten leveren. De opbrengsten dienen vervolgens ten goede te komen aan de bescherming van het oppervlakte- en grondwater (zoals ook nu al deels gebeurt).</p>	
2.51	<p>Vanwege de complexiteit van het thema is het echter niet eenvoudig de uitvoering van de KRW te begeleiden. Om het werk, vaak ook vrijwilligerswerk, zo goed mogelijk te ondersteunen, is het zinvol om ook nieuwe fulltime-structuren te creëren. Zo kan het vrijwilligerswerk vakinhoudelijk en systematisch worden begeleid en kan met de bevoegde autoriteiten een doelgerichte, constructieve dialoog over de uitvoering van de KRW worden gevoerd. De bevordering van dergelijke structuren zou in alle deelstaten ook financieel moeten worden ondersteund.</p>	<p>Van het voorstel wordt kennis genomen; het voorstel houdt niet direct verband met de inspraakdocumenten. De bevordering van adequate structuren valt onder de verantwoordelijkheid van de deelstaten en de bond.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
2.52	<p>Op dit punt zijn er enorme tekortkomingen in de uitvoering, die alleen kunnen worden bestreden met wijzigingen of verduidelijkingen in het waterwedenrecht en met aanvullende gereserveerde middelen in de begroting van het ministerie van verkeer voor de nieuwe taken en duidelijke opdrachten van de regionale bestuursseenheden (vestigingen van het <i>Wasser – und Schifffahrtsamt</i>). Bij de realisering van de passeerbaarheid moet zowel worden gekeken naar de stroomopwaartse als de stroomafwaartse vistrek. Desbetreffende lacunes in de regelgeving moeten worden opgevuld.</p>	<p>Van de opmerking wordt kennis genomen.</p> <p>Het <i>Bundesministerium für Verkehr und digitale Infrastruktur</i> (BMVI) en zijn gespecialiseerde instanties, de <i>Wasser- und Schifffahrtsverwaltung des Bundes</i> (WSV) evenals de <i>Bundesanstalt für Gewässerkunde</i> (BfG) en de <i>Bundesanstalt für Wasserbau</i> (BAW) zetten zich intensief in voor de verbetering van de ecologische passeerbaarheid van de nationale vaarwegen. Nadere details worden beschreven in het 'Erläuterungsbericht zu Handlungskonzeption und Priorisierungskonzept des BMVBS'. In § 39 van het <i>Wasserhaushaltgesetz</i> (WHG) wordt bepaald dat het wateronderhoud in beginsel moet worden afgestemd op de doelstellingen van de KRW; meer in het bijzonder zijn in deze paragraaf ook het behoud van het rivierbed en de oevers, mede door op de locatie afgestemde oevervegetatie, verankerd, evenals behoud en bevordering van het ecologisch functioneren van het waterlichaam als leefomgeving. Daarnaast zijn relevante regelingen opgenomen in de waterwetgeving en onderhoudsrichtlijnen van de deelstaten. De 'Leitfaden Umweltbelange bei der</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
		Unterhaltung von Bundeswasserstraßen' van het BMVI uit 2015 is een voorbeeld van de praktische onderbouwing van deze wettelijke bepalingen. Geen wijziging vereist.
3.1	Het regionale en bovenregionale belang van de Noord-Duitse zeehavens en de in het zuiden daarop aansluitende binnenvaarwegen moet worden onderstreept. De uiteenzettingen over de ontwikkeling van de scheepvaart moeten gedifferentieerder worden beschreven en deels anders worden geformuleerd.	De uiteenzettingen in het beheerplan zijn herzien.
3.2	De uiteenzettingen betreffende het Masterplan zijn niet meer actueel.	De uiteenzettingen betreffende het Masterplan Ems zijn geactualiseerd.
4.1	Toestand van het grondwater is in ca. 50% van het SGD Eems slecht wegens overschrijdingen van de MKN voor nitraat. Geen trendwijziging in de eerste beheercyclus. Vrijwillige adviserings- en stimuleringsprogramma's zullen niet werken, daarom zijn wet- en regelgevende maatregelen noodzakelijk.	De verdere reductie van de nutriëntenbelasting van het grondwater behoort ongeacht de reeds gerealiseerde maatregelen onverminderd tot de belangrijke waterbeheerkwesties in de deelstaten van het SGD Eems. Een van de belangrijkste veroorzakers van de diffuse stikstofaanvoer naar het grondwater is de landbouw. Daarom draagt ook de landbouw een bijzondere verantwoordelijkheid voor het bereiken van de KRW-doelstellingen. De voorschriften van de meststoffenverordening (DüV) moeten mede in het licht van de lopende inbreukprocedure van de EU zo worden aangepast dat bovenmatige nitraatmissies naar het grondwater in de toekomst worden voorkomen en bestaande nitraatverontreiniging van grondwater wordt gesaneerd. De afstemmingsfase voor een gewijzigde meststoffenverordening is nog niet afgerond. De effecten van een uit waterbeschermingsoogpunt aangepaste meststoffenverordening op de kwaliteit van de oppervlaktewateren in Duitsland worden beschreven in een rapport van de <i>Bund/Länder-Arbeitsgemeinschaft Wasser</i> (LAWA, 2014: 'Prognose der Auswirkungen einer nach Gewässerschutzaspekten novellierten Düngeverordnung auf die Qualität der Oberflächengewässer in Deutschland'). Daarnaast zijn er in diverse <i>Flussgebietsgemeinschaften</i> m.b.t. de gewijzigde meststoffenverordening position papers opgesteld, die op de desbetreffende homepages kunnen worden gedownload. Na inwerkingtreding van de meststoffenverordening dient door de bevoegde overheden sterker te worden toegezien op de naleving daarvan. In algemene zin moet worden opgemerkt dat de

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
		reductiedoelstellingen voor nutriënten zonder een intensievere samenwerking met de landbouwsector moeilijk te realiseren zijn. Geen wijziging vereist.
4.2	Het wordt toegejuicht dat bij de maatregelenplanning in het bijzonder rekening wordt gehouden met zowel het Masterplan Ems 2050 als het IBP Eems. Ongeacht het Masterplan dient wel doelgericht verder te worden gestuurd op de doelstellingen van de KRW, aangezien doelen en tijdsbestek afwijken.	Ongeacht de tijdshorizon kunnen de maatregelen ter uitvoering van het Masterplan een belangrijke bijdrage leveren aan het bereiken van de KRW-doelstellingen. Zowel het Masterplan als het IBP Eems zijn erop gericht de ecologische toestand van de Beneden-Eems duurzaam te verbeteren en hebben veel synergieën met de KRW. Geen wijziging vereist.
4.3	De emissies van nutriënten en schadelijke stoffen via rivieren en het grondwater naar zee moeten integraal worden aangepakt door maatregelen van de KRW, om een goede toestand van het mariene milieu overeenkomstig KRM te kunnen bereiken.	De maatregelenprogramma's van de EG-KRW en het maatregelenprogramma van de KRM zijn op elkaar afgestemd. In het kader van het CIS-proces is op het niveau van de Europese water- en mariene directieuren besloten dat een dubbele kennisgeving van maatregelen volgens KRM én EG-KRW niet de bedoeling is. Dat houdt concreet in dat bijvoorbeeld maatregelen ter beperking van de lozing van verontreinigende stoffen in het achterland uitsluitend via de EG-KRW worden uitgevoerd, terwijl in het KRM-maatregelenprogramma alleen wordt gekeken naar belastingen die rechtstreeks effect hebben op mariene wateren. Geen wijziging vereist.
4.4	Ten opzichte van de eerste beheercyclus zijn er geen nieuwe maatregelen ter bescherming van het grondwater bijgekomen. Naleving van de nitraatrichtlijn alléén is niet voldoende om het grondwater afdoende te beschermen.	Naleving van de nitraatrichtlijn is wel voldoende om het grondwater afdoende te beschermen, doordat deze richtlijn wat betreft de kwaliteitsdoelen voor de nitraatconcentratie dezelfde doelen volgt als de EG-KRW. Daarnaast wordt door de actuele herziening van de meststoffenverordening een vermindering van de stikstof- en fosforemissies verwacht. Voor de belangrijkste probleemgebieden worden ook nog andere maatregelen ter ondersteuning aangeboden. Geen wijziging vereist.
4.5	Verlangd wordt de wettelijke invoering van oeverstroken langs waterlopen van de derde 'Ordnung' in Niedersachsen door een aanpassing van de waterwet van Niedersachsen.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
5.1	Beheerplanning zoals bedoeld in de KRW is bij laaglandwaterlopen in het Emsland alleen mogelijk met inachtneming van de gerichte antropogene veranderingen daarvan. Het herstel van een natuurlijke toestand (NWB) gaat gepaard met significante negatieve effecten op vormen van watergebruik.	In paragraaf 1.2.3 van het beheerplan voor het SGD Eems wordt voldoende ingegaan op de bijzonderheden van de landschapshistorische ontwikkeling van de regio (verbeterende maatregelen volgens het <i>Küsten- und Emslandplan</i> tussen 1950 - 1980). Voor de meeste in het Emsland gelegen laaglandwaterlopen is het beheerdoel niet het herstel van een natuurlijke toestand, maar het goede ecologische potentieel. Geen wijziging vereist.
5.2	Int. beheerplan Eems, bijlage 4, paragraaf 2.5: vermelding van het specifieke waterverbruik in NI en NRW (140 l/d) zonder bronvermelding. Verwijzing naar afnemend waterverbruik in het Emsland niet van toepassing, omdat veel agrarische bedrijven zijn aangesloten op de openbare watervoorziening. Sterker ingaan op specifieke regionale verschillen.	De uiteenzettingen in het beheerplan zijn herzien.
5.3	Wat betreft de beoordeling van de kwantitatieve toestand van de grondwaterlichamen in het Emsland, de beoordelingsmethoden, de selectie van meetlocaties en andere in dit verband relevante aspecten wordt verwezen naar de desbetreffende zienswijzen die door DV LK Emsland, WV Lingener Land en WV Hümmling (allemaal uit 2014) zijn ingediend bij het deelstaatministerie van milieu en de NLWKN-vestigingen Meppen en Süd.	Op de ingediende zienswijzen op de risicobeoordeling in het kader van de in 2013 verrichte inventarisatie van de toestand van de wateren in Niedersachsen is in overleg met het deelstaatministerie van milieu, energie en klimaatbescherming een gezamenlijk antwoord geformuleerd, gezien de overlapping van de belangrijkste aspecten in de zienswijzen. In dit antwoord worden de belangrijkste punten beschreven. Daarnaast zijn speciale uiteenzettingen over de risicobeoordeling in de grondwaterlichamen 'Große Aa' en 'Leda-Jümme-Lockergestein Links' neergelegd in aparte vakinhoudelijke adviezen. Geen wijziging vereist.
5.4	In drinkwaterwingebieden mogen geen uitzonderingen op de te bereiken KRW-doelstellingen worden toegestaan. Daar waar de doelen niet haalbaar lijken vanwege slechte toestanden die met proportionele middelen nauwelijks kunnen worden veranderd, zouden naar onze mening uitzonderingen kunnen worden gedefinieerd. Binnen de drinkwaterwingebieden	De gebruikmaking van termijnverlengingen is voor geselecteerde grondwaterlichamen noodzakelijk, vanwege de natuurlijke omstandigheden die een tijdige verbetering van de toestand onmogelijk maken of vanwege de niet-gewaarborgde technische uitvoerbaarheid. Voor de grondwaterlichamen in Niedersachsen wordt geen beroep gedaan op afwijkende beheerdoelen of de mogelijkheid van een tijdelijke achteruitgang. Voor de beschermde gebieden (o.a. drinkwaterwingebieden) wordt in het kader van de maatregelenplanning getoetst in hoeverre de gebiedsspecifieke doelstellingen

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	moet de duurzame grondwaterbescherming echter het primaire doel blijven.	stroken met de beheerdoelen van de EG-KRW. Termijnverlengingen en afwijkende beheerdoelen zijn mogelijk. Geen wijziging vereist.
5.5	Het deelstaatministerie van milieu, energie en klimaatbescherming moet zich niet alleen verantwoordelijk verklaren voor de coördinatie en monitoring van de maatregelen, maar ook verantwoordelijkheid nemen voor het bereiken van de doelstellingen voor de wateren.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.
5.6	Het wordt toegejuicht dat in het Wasserverband-gebied vrijwel alle oppervlaktewateren zijn ingedeeld in de categorieën 'sterk veranderd' of 'kunstmatig'. Dit bevestigt het feit dat de wateren een functioneel bestanddeel van het lokale cultuurlandschap zijn en dat het herstel van een 'natuurlijke toestand' significante negatieve effecten op de bestaande vormen van watergebruik zou hebben.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Afhankelijk van de beoordelingsresultaten van het ecologisch potentieel moeten desondanks maatregelen worden uitgevoerd. Geen wijziging vereist.
5.7	De focus van het project 'Gewässerallianz' ligt op de stroomgebieden van Weser en Elbe. Dit betekent dat het de bedoeling is maatregelen inclusief subsidiegelden prioritair buiten het stroomgebied van de Eems te implementeren, hoewel juist daar een bovengemiddelde behoefte aan maatregelen bestaat.	Met het oog op een efficiënte besteding van middelen in het licht van de schaarste daarvan zal de nadruk in de toekomst gericht worden gelegd op de ontwikkeling van bepaalde wateren (prioritaire wateren). De prioritaire wateren zijn geselecteerd volgens voor alle deelstaten uniforme criteria en hebben in hydromorfologisch opzicht een groot ontwikkelingspotentieel. Maar ook voor wateren buiten deze regio's is de deelstaat Niedersachsen voornemens subsidie te verstrekken voor maatregelen voor een natuurvriendelijke inrichting van waterlichamen en voor projecten ter verbetering van de ecologische passeerbaarheid. Gezien de bovengemiddelde behoefte aan maatregelen in het gebied van de Beneden-Eems heeft de deelstaatregering hiervoor een bijzonder programma (Masterplan Ems) opgezet. Geen wijziging vereist.
5.8	De programmatische opzet van de beheerplannen en maatregelenprogramma's wordt toegejuicht.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
5.9	Bij de indeling van maatregeltypen bij de waterlichamen moet meer rekening worden gehouden met de specifieke eigenschappen, belastingen en gebruiksfuncties van het desbetreffende waterlichaam.	<p>Het maatregelenprogramma komt in beginsel tegemoet aan de voorschriften van de EG-KRW. Het is in essentie een actualisering van het eerste maatregelenprogramma 2009-2015. De Compliance Check van de Commissie heeft geen aanwijzingen opgeleverd dat de opzet en inhoud van het maatregelenprogramma niet richtlijnconform zijn. Met het oog op een uniforme uitleg van de eisen van de EG-KRW staat Niedersachsen via het zogenaamde CIS-proces (Common Implementation Strategy) in contact met de Europese Commissie en de andere lidstaten. In aansluiting op dit afstemmingsoverleg in de <i>Bund/Länder-Arbeitsgemeinschaft Wasser (LAWA)</i> worden met betrekking tot de waterlichamen – conform het zogenaamde ‘DPSIR’-concept (driving forces - pressure- status- impact- response; model voor de beschrijving van de milieutoestand) – die maatregeltypen gemeld die geschikt zijn om de toestand afhankelijk van de belasting van het waterlichaam te verbeteren. In Niedersachsen worden bovendien de concrete handelingsadviezen per waterlichaam geactualiseerd, gepreciseerd en gepubliceerd.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
5.10	De geplande milieumaatregelen in de landbouw in aanvulling op de vrijwillige afspraken in drinkwaterwingebieden worden toegejuicht.	<p>Van de opmerking wordt kennis genomen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
5.11	<p>Om met grondwaterbeschermende maatregelen te kunnen blijven concurreren in het licht van de ontwikkelingen in de landbouw, zullen de tarieven voor de onder het prioriteitenprogramma vallende activiteiten (verhoging wateronttrekkingsheffing) op passende wijze moeten worden verhoogd. Gezien de uiteenlopende regionale belasting met organische nutriënten in Niedersachsen moet een verdere differentiëring van de financiële middelen van het prioriteitenprogramma worden besproken:</p> <ul style="list-style-type: none">- Naast de vermindering van uitgereden nutriënten moeten maïsvervangende grondwatervriendelijke culturen sterker worden bevorderd.- Compenserende en vervangende maatregelen/verplichtingen	<p>Met betrekking tot maïsvervangende culturen worden al middelen besteed in het kader van de deelstaatbrede taken voor veldproeven. De desbetreffende resultaten worden op grote schaal verspreid en bekendgemaakt. Deze opmerking wordt meegenomen in de herziening van het prioriteitenprogramma. De vaste tarieven voor de milieumaatregelen in de landbouw en de vrijwillige afspraken worden door de <i>Landwirtschaftskammer</i> vastgesteld op basis van landbouweconomische criteria. Daarnaast bestaan er geen mogelijkheden voor verhoging. Bij vervangende maatregelen voor de negatieve beïnvloeding van het ecosysteem geldt een geografische binding met de natuurlijke omgeving in kwestie.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	naar aanleiding van – ook door andere uitvoerders van maatregelen (wegbeheerders, gemeenten etc.) – verrichte ingrepen in het ecosysteem, dienen in hetzelfde grondwaterlichaam te worden uitgevoerd, om de omvang van intensief gebruikte grond te beperken.	
6.1	Bij de in de ontwerpdocumenten te vinden informatie met betrekking tot het RAG-mijnwater is de inhoud van het nieuwe afwateringsconcept nog buiten beschouwing gelaten.	De uiteenzettingen in het beheerplan zijn in overleg met het deelstaatsministerie van milieu herzien.
7.1	<p>De samenvatting van de inspraakdocumenten van vier stroomgebieden en het gelijktijdig wegvallen van de C-rapportages is misschien uit financieel-economisch oogpunt begrijpelijk, maar doet geen recht aan het belang van de taak noch aan de wens naar een sterkere regionale betrokkenheid. In de algemene beschrijving van de stroomgebieden zouden de regionale omstandigheden specifiek en uitgebreider moeten worden beschreven.</p> <p>De inventarisatie wekt de indruk dat de analyse van de actuele situatie in zeer sterke mate plaatsvindt door de statistische evaluatie van afzonderlijke parameters en dat daarbij onvoldoende recht wordt gedaan aan de algehele situatie.</p>	<p>Op grond van het <i>Wasserhaushaltsgesetz</i> (WHG) en het <i>Niedersächsisches Wassergesetz</i> (NWG) moeten beheerplannen en maatregelenprogramma's betrekking hebben op de stroomgebiedsdistricten en moet de deelstaat Niedersachsen daarnaast verslag doen van de plannen/programma's van de verschillende <i>Flussgebietsgemeinschaften</i>. Daarentegen bestaat er geen verplichting om rapportages op het niveau van werkgebieden op te stellen (zogenaamde C-rapportages). Dit soort rapportages op werkgebiedniveau is in Niedersachsen in de eerste beheerplancycclus nog opgesteld ter vastlegging en beschrijving van de inventarisatie als tussenliggende stap naar de samenvatting in de beheerplannen. Vanwege de kritiek van de Europese Commissie op de eerste beheerplannen vond de inventarisatie nu plaats volgens voor heel Duitsland verder geharmoniseerde criteria van de <i>Bund/Länder-AG Wasser</i> (LAWA). De geactualiseerde resultaten van de inventarisatie in 2013 werden, in vergelijking met de inventarisatie van 2004 en 2008, nauwkeuriger en gedetailleerder – per waterlichaam – uitgewerkt en gedocumenteerd. Voor de prioritaire wateren is informatie over de belastingen opgenomen in de 'Wasserkörperdatenblätter' (gegevensbladen voor de waterlichamen). Deze gegevensbladen worden na de publicatie van de beheerplannen geactualiseerd (te vinden op: www.nlwkn.niedersachsen.de > Wasserwirtschaft > EG-Wasserrahmenrichtlinie). Deze waterlichaam-specifieke regionale informatie is direct meegenomen in de opstelling van de beheerplannen/maatregelenprogramma's en in de bijdrage van Niedersachsen aan de beheerplannen 2015 t/m 2021. De belangrijkste inhoudelijke aspecten en veranderingen bij de actualisering van de inventarisatie (zoals de aanwijzing van de sterk veranderde waterlichamen en de risicobeoordeling voor grondwater) zijn op grote schaal gepresenteerd en besproken met en door de gespecialiseerde <i>Fachgruppen</i> voor oppervlaktewater en grondwater, met een ministerieel schrijven aan de <i>Gebietskooperationen</i> in 2012 en met</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
		<p>presentaties, zoals bijv. op de bijeenkomst van de directeuren van de onderhoudsorganisaties in 2013, en met de organisaties/actoren ter plaatse in de 28 <i>Gebietskooperationen</i>. Daarnaast werd bepaalde uit de inventarisatie resulterende informatie over de belastingsituatie afgestemd tussen de vestigingen van het NLWKN en de lagere waterbeheerders.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
7.2	Het is niet meer nodig het gebied van de Eems in twee coördinatiegebieden op te splitsen.	<p>De coördinatiegebieden zijn bedoeld als zogenaamde 'subunits', specifieke geografische eenheden, met name voor de elektronische rapportering aan de Europese Commissie vanuit Duitsland. Op dit niveau werden ook al voor het eerste beheerplan in 2009 de resultaten samengevoegd die aan de Europese Commissie worden gemeld. Afschaffing van de 'subunit' zou tot gevolg hebben dat de melding van resultaten en met name ook de rapportering van maatregelen aan de Europese Commissie voor kleinere gebieden zou plaatsvinden. Bij de in 2013 verrichte inventarisatie hebben geen wijzigingen plaatsgevonden van de geografische gebiedsindelingen (bijv. planningseenheden, werkgebieden, 'subunits'). Bovendien zouden dan ook de bestaande coördinatieafspraken met Nederland en de deelstaat Nordrhein-Westfalen moeten worden veranderd, wat een omslachtige aangelegenheid zou zijn.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
7.3	De afbakeningen van de grondwaterlichamen (GWL's) moeten worden herzien. De vastlegging van zeer grote GWL's is voor de beoordeling van kwantitatieve en kwalitatieve aspecten niet zinvol omdat problemen vaak slechts voor een deel van het desbetreffende werkgebied relevant zijn. Omdat de afbakening een belangrijke grondslag voor de <i>Grundwassermengenerlass</i> is, zou een sterkere differentiëring ook direct invloed hebben op de bestuurlijke praktijk op lagere niveaus.	<p>De grondwaterlichamen zijn afgebakend op basis van grondwaterhydraulische criteria en afhankelijk van de ligging van bovengrondse waterscheidingen en afwateringskanalen. Daarbij geldt als voorwaarde dat de waterscheidingen van de bovengrondse wateren over een groot gebied ook de ondergrondse waterscheidingen weerspiegelen. Een plaatselijke afwijking op grond van hydrogeologische omstandigheden is echter mogelijk. De 123 grondwaterlichamen in Niedersachsen zijn, met name in de door los gesteente gekenmerkte gebieden in het Noord-Duitse laagland, vaak uitgesproken groot en hydrogeologisch heterogeen, zodat deze grondwaterlichamen verder zijn onderverdeeld in deelgebieden die worden gekenmerkt door vergelijkbare hydrogeologische, hydrodynamische, hydrochemische en bodemkundige eigenschappen. De onderverdeling van grondwaterlichamen in zogenaamde 'Typflächen' (grondwatertypen) en dergelijke geldt uitsluitend voor de beoordeling van de grondwaterkwaliteit. In een aantal grondwaterlichamen waarvoor de afbakening van 'Typflächen' tot dusver nog niet mogelijk was, is ter vervanging daarvan gebruik gemaakt van de hydrogeologische deelgebieden binnen een</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
		<p>grondwaterlichaam. De afbakening van grondwaterlichamen is uitgevoerd door het <i>Niedersächsisches Landesamt für Bodenforschung</i>, het <i>Niedersächsisches Landesamt für Ökologie</i> en de Bezirksregierung Hannover. De hierbij gehanteerde aanpak wordt beschreven in de 'Methodenbeschreibung' uit 2004 (EG-KRW rapportage 2005 Grondwater – stand van zaken 15-06-2004). Met het oog op de verplichting om de beschrijving van de grondwaterlichamen in 2019 te actualiseren, vindt in 2015/2016 een herziening van de grondwaterlichaam-indeling plaats.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
7.4	<p>De aanwezige schadelijke stoffen en de interactie daarvan, de voedselketens en de levenscycli in de uiterwaarden lijken te complex om de kwaliteitselementen alleen door een structuurrijker rivierbed op het vereiste niveau te kunnen brengen. De uiterwaarden zelf moeten bij de maatregelen worden betrokken, maar de daarvoor benodigde grond is niet beschikbaar of kan alleen tegen hoge kosten worden gerealiseerd.</p>	<p>De toestand van de uiterwaarden is van essentieel belang voor het bereiken van de doelen van de EG-KRW. Daarom omvat het maatregelenprogramma niet alleen maatregelen voor de revitalisering van de wateren, maar ook maatregelen voor de uiterwaarden. Het is bekend dat de beperkte beschikbaarheid van grond een van de grootste problemen is bij de uitvoering van maatregelen. Deze problematiek moet echter in het kader van geplande uitvoeringen op lokaal niveau worden opgelost om gebruik te kunnen maken van de mogelijkheden van financiering/subsidiëring, bijv. door compensatie van bouwactiviteiten, herverkaveling, afstemming met natuurbeschermende maatregelen etc.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
7.5	<p>De effecten uit de bebouwde gebieden, met name de lozingen van hemelwater, worden duidelijk onderschat ten opzichte van de problemen vanuit de landbouw.</p>	<p>De belastingen zijn in kaart gebracht volgens de voor heel Duitsland uniforme criteria van het LAWA ('Überprüfung und Aktualisierung der Bestandsaufnahme nach Wasserrahmenrichtlinie bis Ende 2013 -Kriterien zur Ermittlung signifikanter anthropogener Belastungen in Oberflächengewässern, Beurteilung ihrer Auswirkungen und Abschätzung der Zielerreichung bis 2021-'). De hemelwater- en rioolwaterlozingen uit de bebouwde gebieden worden in Niedersachsen op dit moment niet als significant beschouwd. Afhankelijk van de regionale omstandigheden kan echter in specifieke gevallen toch sprake zijn van een belasting.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
7.6	<p>Bij de beschrijving van het landelijke gebied ontbreekt een duidelijke verklaring dat de verbetering van grote delen van Niedersachsen in de naoorlogse periode een maatschappelijk vereiste was waarvoor geen politiek alternatief bestond.</p>	<p>In het verleden werden, afhankelijk van de sociaal-economische én de regionale omstandigheden, bij de omgang met water andere accenten gelegd dan tegenwoordig het geval is als het gaat om de benutting van de aangrenzende grond en van de wateren zelf. De kijk op water is fundamenteel veranderd en inmiddels staan ecologische aspecten op de voorgrond. Door de aanwijzing van sterk</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
		veranderde waterlichamen (HMWB-aanwijzing) wordt recht gedaan aan de verschillende gebruiksfuncties. Geen wijziging vereist.
7.7	De verklaringen dat in het GWL 'Leda-Jümme Lockergestein links' grondwaterafhankelijke ecosystemen en oppervlaktewateren niet in relevante mate beïnvloed zijn, moet nader worden toegelicht, met name voor wat betreft de laagwaterproblematiek.	De verklaringen dat in het grondwaterlichaam 'Leda-Jümme Lockergestein links' belangrijke grondwaterafhankelijke ecosystemen niet in relevante mate beïnvloed zijn in de zin van de EG-KRW en de oppervlaktewaterverordening, komen overeen met de kennis waarover het NLWKN op het moment van evaluatie beschikte. Deze informatie berust op de gegevens van de desbetreffende NLWKN-vestigingen en de betrokken vakgroepen. Daarnaast zal er voldoende gelegenheid tot discussie zijn binnen het nieuwe NLWKN-project 'Analyse der Grundwasserentwicklung, ihrer Einflussfaktoren und der Auswirkungen auf den mengenmäßigen Zustand in 4 ausgewählten Grundwasserkörpern'. Geen wijziging vereist.
7.8	De LAWa-methode ter bepaling van het ecologisch potentieel en de daarop berustende ecologische beoordeling van de sterk veranderde en kunstmatige wateren worden als niet richtlijnconform beschouwd. De afleiding van de habitatcondities vindt plaats op een wijze die ver van de praktijk afstaat. De resultaten worden in hun totaliteit naar de wateren vertaald zonder dat de randvoorwaarden worden onderzocht.	De in het tweede beheerplan voor het eerst in heel Duitsland toegepaste LAWa-methode ter beoordeling van het ecologisch potentieel (momenteel: macrozoöbenthos, vissen) is CIS-conform (Common Implementation Strategy, hoofdstuk 2.2). Zodoende is daarin ook de afleiding van een maximaal ecologisch potentieel (MEP) opgenomen, dat uitgaat van de uitvoering van alle technisch uitvoerbare hydromorfologische maatregelen zonder significante negatieve beperkingen van de watergebruiksfuncties te veroorzaken. Er vindt echter geen toetsing van de uitvoerbaarheid plaats. Het goede ecologische potentieel (GEP) komt dan overeen met een geringe afwijking van het MEP; in het GEP worden de gebruiksafhankelijke ontwikkelingsmogelijkheden van de stromende wateren meegenomen. Een regionalisering is gegeven door de beoordeling aan de hand van dienovereenkomstige categorieën. Geen wijziging vereist.
7.9	Ten aanzien van de kwikbelasting van de oppervlaktewateren moeten de chemische parameters en de grenswaarden daarvan worden besproken. Daarnaast is het de vraag of er uit andere deelstaten/landen al meldingen zijn gedaan van gezondheidsbedreigende risico's.	De chemische beoordeling van oppervlaktewateren vindt plaats op basis van EU-uniforme MKN voor prioritare stoffen, zoals besloten in richtlijn 2013/39/EU van het Europees Parlement en de Raad. Deze richtlijn wordt in nationaal recht omgezet door de herziening van de oppervlaktewaterverordening. Voor nadere informatie over de monitoring van verontreinigende stoffen in oppervlaktewateren wordt verwezen naar de NLWKN-publicatie 'Schadstoffmonitoring niedersächsischer

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
		<p>Oberflächengewässer entsprechend der EG-WRRL - Ergebnisse der Bestandsaufnahme 2010 – 2013'. De MKN voor prioritare stoffen worden afgeleid van het te beschermen goed 'aquatische leefgemeenschappen'. Deze normen zijn in de regel strenger dan grenswaarden volgens bijv. de Duitse drinkwaterverordening. Er zijn geen meldingen van gezondheidsbedreigende risico's uit andere deelstaten/landen bekend.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
7.10	Bij wateren die bij niet-inachtneming van de ubiquitaire stoffen niet aan de normen voldoen, is niet duidelijk welke parameter daarvoor doorslaggevend is.	<p>Het NLWKN beschikt over de gegevens betreffende de overschrijdingen van de MKN voor de afzonderlijke stoffen op waterlichaam-niveau. Er bestaat geen verplichting deze gegevens in het beheerplan te publiceren.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
7.11	Voor de vastlegging van strengere stikstofwaarden (2,8 mg/l) voor het achterland zou eerst een adequate juridische basis moeten worden gecreëerd. Dit moet in de tekst duidelijk worden geformuleerd.	<p>Het LAWa heeft in maart 2012 een concept aangenomen voor de bepaling van reductiedoelstellingen voor nutriënten in de stroomgebieden Eems, Weser, Elbe en Eider op grond van de voorwaarden die volgens de EG-KRW aan de ecologische toestand van de kustwateren worden gesteld. De beheerplanning wordt hiermee afgestemd op een uniforme reductiedoelstelling van 2,8 mg/l totaal stikstof (TN) voor alle in de Noordzee uitmondende rivieren op het overgangspunt limnisch-marien als basis voor de toekomstige beheerplanning. Voor het stroomgebied van de Oostzee wordt uitgegaan van een beheerdoel van 2,6 mg/l. Daarnaast heeft het LAWa met de aanbeveling 'Empfehlung zur Übertragung flussbürtiger, meeres-ökologischer Reduzierungsziele ins Binnenland' besloten tot een afstemming tussen betrokkenen bovenstrooms en betrokkenen benedenstrooms. In de voor overheden bindende beheerplannen wordt volledig gevolg gegeven aan deze aanbevelingen. Gepland is dat deze streefwaarden worden opgenomen in de momenteel aan herziening onderworpen oppervlaktewaterverordening.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
7.12	De effecten van de klimaatverandering moeten in de beoordelingen worden meegenomen. De monitoring moet niet alleen de veranderingen in de waterhuishouding registreren, maar in acht nemen dat ook biologische kwaliteitselementen aan veranderingen onderhevig zijn. Bovendien zouden bepaalde	<p>De methoden voor de watermonitoring zijn geïntercalibreerd en aangepast aan de wetenschappelijke state-of-the-art en de actuele waterstaatkundige eisen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	riviertrajecten intensiever of op kwetsbaardere momenten onderhouden moeten worden dan tot dusver het geval is.	
7.13	Voor Niedersachsen wordt een bosareaal van 10.339 km ² aangegeven. In publicaties van het deelstaatministerie van landbouw wordt gesproken van een bosareaal van 12.045 km ² .	Voor de deelstaatoverschrijdende bepaling en procentuele weergave van bodemgebruiksvormen in de nationale en internationale <i>Flussgebietsgemeinschaften</i> en dergelijke is in het LAWA voor de EG-KRW afgesproken om gebruik te maken van de voor heel Duitsland op uniforme wijze beschikbare en zodoende vergelijkbare CORINE-Land-Cover-data (CORINE: Coordination of Information on the Environment; 'coördinatie van informatie over het milieu'). Het is bekend dat deze analyse op details kan afwijken van ander statistisch, regionaal nauwkeuriger onderzoek. Geen wijziging vereist.
7.14	Het is niet duidelijk wat de vermelding 'Grond die geïrrigeerd had kunnen worden' in tabel 63 betekent.	De economische analyse en daarmee de beschrijving van specifieke sectoren van watergebruik/waterbelasting berust op de criteria uit de 'Handlungsempfehlung zur Aktualisierung der wirtschaftlichen Analyse' van het LAWA. Voor de presentatie van de gegevens is conform de 'LAWA Handlungsempfehlung' in eerste instantie gebruik gemaakt van voor heel Duitsland uniforme gegevenstabellen uit de officiële statistieken, die ook openbaar toegankelijk zijn. De informatie wordt vaak geografisch geaggregeerd weergegeven en dient voor de feitelijke beschrijving van de genoemde sectoren. De verwerking van andere, specifiekere informatie en data voor geselecteerde individuele sectoren zou buiten het geplande bestek van de economische analyse vallen. Geen wijziging vereist.
7.15	De in tabel 64 beschreven toegevoegde waarde van de landbouw is een statistische grootheid die vanwege de gehanteerde rekenmethoden voor de regio's met intensieve veehouderij slechts zeer beperkt geschikt is en weinig vergelijkbaarheid tussen de bedrijfspvormen biedt.	De economische analyse en daarmee de beschrijving van specifieke sectoren van watergebruik/waterbelasting berusten op de criteria uit de 'Handlungsempfehlung zur Aktualisierung der wirtschaftlichen Analyse' van het LAWA. Voor de presentatie van de gegevens is conform de 'LAWA Handlungsempfehlung' in eerste instantie gebruik gemaakt van voor heel Duitsland uniforme gegevenstabellen uit de officiële statistieken, die ook openbaar toegankelijk zijn. De informatie wordt vaak geografisch geaggregeerd weergegeven en dient voor de feitelijke beschrijving van de genoemde sectoren. De verwerking van andere, specifiekere informatie en data voor geselecteerde individuele sectoren zou buiten het geplande bestek van de economische analyse vallen. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
7.16	Het Eemsgebied is voor wat betreft de demografische en economische ontwikkeling en de daaruit resulterende waterhuishoudkundige vraagstukken een bijzonder geval, dat als zodanig moet worden benoemd.	<p>De economische analyse en daarmee de beschrijving van specifieke sectoren van watergebruik/waterbelasting berusten op de criteria uit de 'Handlungsempfehlung zur Aktualisierung der wirtschaftlichen Analyse' van het LAWA. Voor de presentatie van de gegevens is conform de 'LAWA Handlungsempfehlung' in eerste instantie gebruik gemaakt van voor heel Duitsland uniforme gegevenstabellen uit de officiële statistieken, die ook openbaar toegankelijk zijn. De informatie wordt vaak geografisch geaggregeerd weergegeven en dient voor de feitelijke beschrijving van de genoemde sectoren. De verwerking van andere, specifiekere informatie en data voor geselecteerde individuele sectoren zou buiten het geplande bestek van de economische analyse vallen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
7.17	De stijgende beregeningsintensiteit wordt niet alleen veroorzaakt door neerslaghoogte, grond en gewassoort, maar ook in sterke mate door markteconomische ontwikkelingen.	<p>De economische analyse en daarmee de beschrijving van specifieke sectoren van watergebruik/waterbelasting berusten op de criteria uit de 'Handlungsempfehlung zur Aktualisierung der wirtschaftlichen Analyse' van het LAWA. Voor de presentatie van de gegevens is conform de 'LAWA Handlungsempfehlung' in eerste instantie gebruik gemaakt van voor heel Duitsland uniforme gegevenstabellen uit de officiële statistieken, die ook openbaar toegankelijk zijn. De informatie wordt vaak geografisch geaggregeerd weergegeven en dient voor de feitelijke beschrijving van de genoemde sectoren. De verwerking van andere, specifiekere informatie en data voor geselecteerde individuele sectoren zou buiten het geplande bestek van de economische analyse vallen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
7.18	De formulering 'Neuausrichtung der Gewässerunterhaltung' (heroriëntatie van het wateronderhoud) kan doen vermoeden dat de actuele praktijk niet meer rechtsconform of vakinhoudelijk achterhaald is. Dit is niet het geval. Op grond van de algemene begrotingsbeginselen vinden deze werkzaamheden al decennialang plaats volgens het aangehaalde motto 'zo min mogelijk, zo veel als nodig is'.	<p>De aangehaalde passage betreft een tekstbijdrage van de 'Wasserverbandstag'. Er wordt vanuit gegaan dat de aangehaalde passage in de totale context geen misverstanden veroorzaakt.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
7.19	De onderhoudsorganisaties hebben voor de maatregelenplanning een kosteloze toegang tot alle	<p>Van de opmerking wordt kennis genomen.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg-nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	kadastergegevens nodig, en vrijstelling van kosten voor landmeetkundige werkzaamheden.	
7.20	Voorgesteld wordt om op korte termijn een vliegtuig-laserscanning van Niedersachsen uit te voeren, met kosteloze beschikbaarstelling van de gegevens ten behoeve van de technische planning van maatregelen voor een natuurlijke waterontwikkeling en de beoordeling van de effecten van maatregelen op hun omgeving.	Het voorstel wordt verwelkomd. Geen wijziging vereist.
7.21	Het juridisch kader van het NWG en andere specifieke regelgeving moet zo worden herzien dat meer rekening wordt gehouden met de KRW.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Afgewacht moet worden hoe de herzieningen uitpakken van de <i>Oberflächengewässerverordnung</i> (OGewV), de <i>Grundwasserverordnung</i> (GrwV), de <i>Düngeverordnung</i> , de <i>Verordnung über Anlagen zum Umgang mit wassergefährdenden Stoffen</i> (VAWS/AwSV) en eventueel ook van het <i>Niedersächsisches Wassergesetz</i> (NWG). Geen wijziging vereist.
7.22	Het maatregelenprogramma is niet geschikt om de in het beheerplan beschreven knelpunten op te lossen. Dat ligt niet aan de maatregelen, maar aan de niet-geslaagde vertaling naar het Noord-Duitse laagland en de omstandigheden aldaar. Omdat de tweede beheerperiode al begint, lijkt een omslag in het denken raadzaam als het gaat om wat ecologisch wenselijk is en wat de eigenlijke doelen van de KRW zijn.	De programmatische aanpak van het maatregelenprogramma biedt een geschikt kader voor de vereiste maatregelen. Tegen deze achtergrond is het zaak dat de actoren ter plaatse adequate maatregelen uitvoeren om de ecologische doelstellingen van de EG-KRW te kunnen bereiken. Geen wijziging vereist.
7.23	De instanties van de 'Gewässerallianz' moeten op duurzame basis worden ingericht.	Het project 'Gewässerallianz Niedersachsen' is in eerste instantie als pilotproject gestart en wordt momenteel geëvalueerd. Momenteel wordt de voortzetting van het project gepland. Ook als de evaluatie positief uitvalt, beslist de begrotingswetgever over de voortzetting van het project. Geen wijziging vereist.
7.24	Door de recente concentratie op prioritaire wateren neemt de planning afstand van de integrale aanpak en van het	Met het oog op een efficiënte besteding van middelen in het licht van de schaarste daarvan zal de nadruk in de toekomst gericht worden gelegd op de ontwikkeling van bepaalde wateren (prioritaire

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	uitgangspunt dat in principe alle wateren moeten worden verbeterd.	wateren). De prioritare wateren zijn geselecteerd volgens voor alle deelstaten uniforme criteria en hebben in hydromorfologisch opzicht een groot ontwikkelingspotentieel. Maar ook voor wateren buiten deze regio's is de deelstaat Niedersachsen voornemens subsidie te verstrekken voor maatregelen voor een natuurvriendelijke inrichting van waterlichamen en voor projecten ter verbetering van de ecologische passeerbaarheid. Gezien de bovengemiddelde behoefte aan maatregelen in het gebied van de Beneden-Eems heeft de deelstaatregering hiervoor een bijzonder programma (Masterplan Ems) opgezet. Geen wijziging vereist.
7.25	Het grootste probleem voor de ontwikkeling en uitvoering van maatregelen voor de waterontwikkeling is de beperkte beschikbaarheid van grond, o.a. door hoge pacht- of koopprijzen. Bij de uitvoering van maatregelen moet gebruik worden gemaakt van herverkaveling en compensatieverplichtingen.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.
7.26	Er is behoefte aan een administratieve vereenvoudiging van de landbouw-milieumaatregelen.	Bij de uitvoering van landbouw-milieumaatregelen moet worden voldaan aan het Europeesrechtelijke kader. Voor zover er speelruimte bestaat, wordt deze in de desbetreffende verordeningen geïntegreerd. Geen wijziging vereist.
7.27	Alternatieven voor het subsidierecht moeten aan de orde worden gesteld.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.
8.1	NLWKN: De <i>Generaldirektion Wasserstraßen und Schifffahrt</i> (GDWS), vestiging Noordwest, verzoekt om de volgende aanvulling in het beheerplan van Niedersachsen: "Bij <i>Planfeststellungsbeschluss</i> van de WSD Nordwest van 15-07-2011 is op verzoek van de deelstaten Niedersachsen en Bremen besloten tot de verruiming van Außenweser en Unterweser. Met	Deze aanvulling heeft plaatsgevonden.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	<p>dit besluit wordt een uitzondering toegestaan op de beheerdoelstellingen overeenkomstig § 31 lid 2 alternatief 2 WHG. Diverse ingediende bezwaren vormen momenteel een belemmering voor de uitvoerbaarheid van het besluit. Op grond van een dienovereenkomstig <i>Hinweisbeschluss</i> van het <i>Bundesverwaltungsgericht</i> is de <i>Generaldirektion Wasserstraßen und Schifffahrt</i> (GDWS) momenteel bezig met aanvullingen op het aangevochten Planfeststellungsbeschluss. Op verzoek van Niedersachsen plant de <i>Wasser- und Schifffahrtsverwaltung des Bundes</i> de verdieping van de vaargeul van de Buiten-Eems. In het kader van de daarvoor vereiste publiekrechtelijke vergunningsprocedure dient de naleving van de uit de KRW resulterende voorwaarden concreet te worden getoetst". FGG Ems: analoog daarmee wordt verzocht in par. 2.1.4 van het beheerplan/Eems op blz. 43, na de met(zie par. 5.1.5.5) eindigende alinea, de volgende tekst in te voegen: "Duitsland plant de verdieping van de vaargeul van de Buiten-Eems tussen Eemshaven en Emden. In het kader van de daarvoor vereiste publiekrechtelijke vergunningsprocedure dient de naleving van de uit de KRW resulterende voorwaarden concreet te worden getoetst."</p>	
9.1	<p>Voorgesteld wordt op korte termijn te starten met de discussie over minder strenge milieudoelen voor de waterlichamen die hun doel naar verwachting niet voor 2027 zullen bereiken.</p>	<p>De uiteenzettingen in het beheerplan zijn aangepast.</p>
10.1	<p>De risico's van de gaswinning, en in het bijzonder ook van fracking, moeten in het beheerplan worden toegelicht en de boorlocaties (hier: LK Leer) moeten worden vermeld als diffuse bronnen van schadelijke stoffen uit de mijnbouw. Toekomstige</p>	<p>Fracking is momenteel nog geen thema in de context van de KRW. Verder worden mogelijke effecten van fracking toegelicht in de desbetreffende vergunningsprocedures.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	fracking-plannen met het oog op de KRW afwijzen en huidige gaswinning door middel van een dicht meetnet controleren.	
10.2	Agrarisch gebruik/intensivering moet in het beheerplan duidelijker worden beschreven als oorzaak van de belasting met nitraat en gewasbeschermingsmiddelen (met name glyfosaat).	<p>De uit de landbouw resulterende belastingen en de effecten daarvan op water worden in het beheerplan afdoende beschreven. Ook worden daarin strategieën en geplande maatregelen beschreven die ertoe moeten bijdragen de emissie van nitraat en gewasbeschermingsmiddelen naar water te reduceren. Bij de bepaling van het aantal meetlocaties voor de monitoring van de waterkwaliteit in Niedersachsen is rekening gehouden met een hiervoor door het LAWa ontwikkelde richtlijn.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
10.3	Door uitbaggeringen in de Eems treedt ook in de Leda en Jümme een toenemende slibvorming op, die strijdig is met de doelstellingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn en de KRW. Maatregelen in de context van KRW en Masterplan niet alleen bij de Eems uitvoeren, maar ook in het gebied van Leda-Jümme. Maatregelen uit een al bestaand ontwikkelingsconcept voor het Leda-Jümme-bekken opnemen in het beheerplan en maatregelenprogramma.	<p>De in de beheerplannen en maatregelenprogramma's beschreven maatregelen berusten op een voor heel Duitsland afgestemde LAWa-maatregelencatalogus. Het maatregelenprogramma van de <i>Flussgebietsgemeinschaft Ems</i> (FGG Ems) is opgezet als 'capaciteitsplanning' en omvat zodoende maatregeltypen die in de afzonderlijke planningseenheden toegepast moeten worden. Volgens deze programmatische opzet is het niet mogelijk en zinvol om in het maatregelenprogramma bepaalde specifieke maatregelen te beschrijven. In de bijdrage van Niedersachsen voor het maatregelenprogramma van de FGG Ems zijn voor het werkgebied Leda-Jümme op grotere schaal maatregelen opgenomen ter vermindering van verontreinigingen door middel van afvoerregulering en morfologische veranderingen. De concrete planning, vergunningverlening en uitvoering van maatregelen moeten ter plekke met alle betrokkenen worden verricht. Daarbij worden reeds bestaande maatregelenconcepten meegenomen voor zover dat zinvol wordt geacht.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
11.1	Kolencentrales, met name de kolencentrale Eemshaven, opnemen als belastende factoren onder de puntbronnen van schadelijke stoffen, vanwege de hoge kwikemissie via de emissieroutes lucht en water (Kwikrapport ARCADIS 2014). De verklaring op blz. 38 (Resultaten): "Per saldo kan worden vastgesteld dat de belasting door emissies uit puntbronnen in de	<p>Het staat vast dat de normen voor kwik in heel Europa worden overschreden. Op Europees niveau wordt erkend (richtlijn 2008/105/EG, zoals gewijzigd door richtlijn 2013/39/EU) dat kwik een stof is die zich over grotere gebieden kan verspreiden, daarom in het milieu zeer wijdverbreid aanwezig is en dat ook nog langere tijd zal blijven. Daardoor zal het ook niet mogelijk zijn om op korte termijn aan de milieukwaliteitsnorm te voldoen. In dit verband zijn maatregelen vereist op Europees (bijv. aanscherping van BREF's) en mondiaal niveau (bijv. in het kader van het Minamata Verdrag). Nederland zet zich hiervoor in.</p>

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	afgelopen jaren sterk is verminderd", wordt na de inbedrijfstelling van de kolencentrale in 2015 sterk betwijfeld.	<p>Kwik staat op de lijst van stoffen waarvan de emissie moet worden geminimaliseerd in de Emissierichtlijn Lucht (vanaf 2016: 'zeer zorgwekkende stoffen' in het Activiteitenbesluit milieubeheer). De minimalisatieverplichting houdt in dat de uitstoot van deze stoffen in de lucht moet worden voorkomen of zoveel mogelijk moet worden beperkt. In dit verband speelt de toepassing van de beste bestaande technieken (BBT) een belangrijke rol. Daarbij wordt met name uitgegaan van de beste bestaande technieken die op Europees niveau zijn afgesproken in de Richtlijn Industriële Emissies (richtlijn 2010/75/EU). De beste bestaande technieken worden vastgelegd in de zogenaamde BBT-conclusies (voorheen: BREF's: Best available techniques reference documents). Deze worden regelmatig herzien.</p> <p>Ook in het kader van de vergunningverlening voor lozingen op water wordt al een BBT-toetsing verricht. Daarnaast worden bij een emissietest de effecten beoordeeld van de restlozing op het opnemende waterlichaam na toepassing van de BBT. Op grond van de voorschriften in de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht moet de bevoegde instantie regelmatig toetsen of de voorschriften in al verstrekte vergunningen nog voldoen, bijvoorbeeld na de herziening van de BBT-conclusies of bij een verandering van normen. Voor kwiklozingen op oppervlaktewater worden alleen tijdelijke vergunningen verleend.</p> <p>Het Besluit kwaliteitseisen en monitoring water 2009 (kort: Bkmw 2009) is het juridische kader waarin de milieukwaliteitsnormen (MKN) van de KRW in Nederland zijn verankerd.</p> <p>Waterbeheerders voeren hun metingen momenteel voornamelijk in water uit en slechts zeer beperkt in biota. Daarom is het RIVM verzocht om ook een met de biotanorm vergelijkbare MKN voor water te ontwikkelen. Deze MKN zal dit jaar worden vastgelegd in de aanpassing van het Bkmw 2009.</p> <p>Daarnaast wordt momenteel in een project de mogelijke ontwikkeling van een netwerk voor de biologische monitoring onderzocht.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
12.1	Bij 'Ems Papenburg bis Leer' (code DE_RW_DENI_06037) en bij 'Ems Wehr Herbrum – Papenburg' (DE_RW_DENI_03003) zou onder de puntbronnen maatregelengroep '18' ('Overige puntbronnen') moeten worden opgenomen, aangezien het water in deze delen van de Eems sterk met schadelijke stoffen wordt	<p>De genoemde hydromorfogische verandering in dit gedeelte van de Eems valt volgens de LAWA-BLANO-maatregelencatalogus onder de cijfers 61-87 en niet onder een belasting uit puntbronnen (1-23).</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>

Volg-nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
	belast door de verdieping en de opstuwing voor de Meyer-werf (zuurstofdepletie/toevoer van slib uit de Noordzee).	
12.2	Voor de beide delen van het 'Ems-Seitenkanal' (code DE_RW_DENI_06058 und DE_RW_DENI_06055) wordt de landbouw als diffuse bron buiten beschouwing gelaten. Hier zouden de maatregelgroepen-nr. 27 t/m 33 moeten worden vermeld, te meer daar op een aantal punten in het Ems-Seitenkanal nog sprake is van een ernstig bedreigde vegetatie in oligotrofe en mesotrofe wateren (bijv. witte waterranonkel, oeverkruid). Daarom is het traject van deze watergang bij Dörpen ook aangemeld als Habitatrichtlijngebied.	Naar het oordeel van het NLWKN zijn hier, uitgaande van de beschikbare kennis en informatie, geen maatregelen vereist. Geen wijziging vereist.
13.1	Een duidelijke omschrijving van de bevoegdheden voor de te verrichten maatregelen voor het SGD Eems zou zinvol zijn.	Overeenkomst artikel 3 EG-KRW is in 2003 het deelstaatministerie van milieu bij de EU-Commissie aangemeld als de bevoegde stroomgebiedautoriteit van de deelstaat Niedersachsen voor de uitvoering van het maatregelenprogramma voor het stroomgebiedsdistrict Eems conform artikel 11, bijlage VI EG-KRW/§ 117 <i>Niedersächsisches Wassergesetz</i> . Voor de regionale uitvoering van maatregelen zijn geen definitieve wettelijke bevoegdheden vastgelegd. Het ministerie van milieu verwacht van potentiële uitvoerders van maatregelen dat ze op basis van vrijwilligheid ook de verantwoordelijkheid en het beheer in eigen hand nemen; het ministerie ondersteunt dit in het kader van de 'Gewässerallianz Niedersachsen' door de financiering van personeel bij geselecteerde <i>Wasserverbände</i> en door de beschikbaarstelling van investeringsmiddelen voor de ontwikkeling van stromende wateren en uiterwaarden. Geen wijziging vereist.
13.2	Met betrekking tot het wateronderhoud moet worden gewezen op de organisatierechtelijke grondslagen en beperkingen van de verantwoordelijke georganiseerde onderhoudsinstanties, die momenteel niet beschikken over uit lidmaatschapsbijdragen gefinancierde middelen voor de uitvoering van de KRW.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
13.3	De waarborging van een behoorlijke waterafvoer mag ten opzichte van de ecologische eisen niet op het tweede plan staan. In het beheerplan en het maatregelenprogramma moet dit duidelijk worden aangegeven.	Het onderhoud moet niet alleen zorgen voor een behoorlijke en onschadelijke waterafvoer, maar moet evenzeer de waterspecifieke ecologische belangen in het oog houden. Geen wijziging vereist.
13.4	Met het oog op het project 'Gewässerallianz' kan een actieve betrokkenheid van plaatselijke actoren alleen succesvol zijn wanneer de voorgeschreven beperking tot prioritaire wateren niet strikt wordt gehanteerd.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.
13.5	Het wordt noodzakelijk geacht dat de deelstaat Niedersachsen juridisch waarborgt dat de compensatie van ingrepen in natuur en landschap kan worden gebruikt als instrument voor de KRW.	Van het voorstel wordt met instemming kennis genomen. Geen wijziging vereist.
13.6	De klimatologische veranderingen (intensieve neerslag, zachte winters etc.) vragen om een aangepast wateronderhoud. Met name is het in dit licht noodzakelijk al op korte termijn een behoorlijke waterafvoer te waarborgen. Hierbij zijn negatieve effecten op de waterecologie onvermijdelijk.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.
13.7	Giftige planten en de uitbreiding van beverrat en muskusrat leiden tot een grotere behoefte aan wateronderhoud. Verlangd wordt dat in het beheerplan en maatregelenprogramma duidelijk wordt gemaakt dat de kostenstijging voor de bestrijding van invasieve soorten niet uitsluitend voor rekening van de onderhoudsplichtige instanties kan komen.	Van de opmerking wordt kennis genomen. Geen wijziging vereist.
13.8	Verlangd wordt betrokkenheid bij de afstemming van doelstellingen en maatregelen overeenkomstig KRW en Habitatrichtlijn in het Wasserverband-gebied.	Informatie over de ontwikkeling van de wateren en de uitvoering van maatregelen wordt verstrekt en besproken via de bestaande inspraak- en informatiestructuren (o.a. <i>Gebietskooperationen</i>). Geen wijziging vereist.

Volg- nr	Specifieke eis / informatie	Beoordeling en inachtneming
14.1	<p>Verzocht wordt in het maatregelenprogramma en het beheerplan de volgende zin op te nemen: "In het kader van de concrete uitvoering van de maatregelen wordt de <i>Generaldirektion Wasserstraßen und Schifffahrt</i> door de bevoegde deelstaatautoriteit in de gelegenheid gesteld de verenigbaarheid met het beheer van de nationale vaarwegen te toetsen. Maatregelen die de voor het beoogde doel vereiste toestand van de nationale vaarweg veranderen, kunnen uitsluitend worden uitgevoerd met toestemming van het bevoegde filiaal van de <i>Generaldirektion Wasserstraßen und Schifffahrt</i>."</p>	<p>Een toevoeging van deze strekking heeft plaatsgevonden in overleg met de <i>Generaldirektion Wasserstraßen und Schifffahrt</i>.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>
15.1	<p>De pleziervaart mag in de desbetreffende regio's geen negatieve gevolgen ondervinden van de uitvoering van maatregelen en van het toekomstige gebruik van het water. De pleziervaarhavens zijn aangewezen als 'prioritair gebied pleziervaarhavens'.</p>	<p>De milieudoelstellingen van de EG-KRW zijn voor elk project bindend. Bij de uitvoering van maatregelen worden de verschillende gebruikers en betrokkenen vroegtijdig bij de plannings- en vergunningsprocedure betrokken.</p> <p>Geen wijziging vereist.</p>